

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra církevních dějin a patristiky

Diplomová práce

Náboženský život v Třebíči od dějinných počátků do první
světové války

Vedoucí práce: Doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Autor práce: Miloslava Fučíková

Studijní obor: Náboženská výchova a etika

Forma studia: kombinovaná

Ročník: osmý

2013

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

8. dubna 2013

Děkuji vedoucímu diplomové práce Doc. Th.Dr. Rudolfu Svobodovi, Th.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

Úvod	7
1. Stručná historie města do 16. století	9
1.1 Počátky náboženského života v Třebíči.....	9
1.2 Klášter střediskem vzdělanosti.....	10
1.3 Povýšení osady na město	11
1.4 Husitské bouře	13
1.5 Rozvoj města v 16. století	14
2. Příklad kapucínů do Třebíče.....	15
2.1 17. století ve znaku příchodu kapucínů do Třebíče.....	15
2.2 Skladba obyvatelstva a školství.....	16
2.3 Postavení katolické církve v 18. století v Třebíči.....	18
2.4 Třebíč ve znamení oslav výročí Cyrila a Metoděje	18
2.4.1 Přípravy na vybudování sousoší Cyrila a Metoděje	19
2.4.2 Oslavy sv. Cyrila a Metoděje	21
3. Mění se společnost.....	22
3.1 Mění se školství	22
3.2 Volby do zastupitelstva	23
3.3 Vzdělanost na Moravě	24
3.4 Mění se společnost 19. století.....	25
4. Duchovní klima 19. století.....	27
4.1 Omezení pracovní doby	27
4.2 Duchovní atmosféra 19. století.....	29
4.3 Těživá sociální situace	31
4.4 Rozvoj průmyslu	33

5. Třebíčské farnosti 19. století.....	34
5.1 Zajímavosti z farností 19. století	34
5.1.1 Dobový tisk.....	34
5.2 Katolické a jiné spolky	36
5.2.1 Čtenářský spolek	37
5.2.2 Muzejní spolek	38
5.2.3 Společnost J. F. Kubeš a J. Lorenz.....	39
5.3 Katolická moderna	39
6. Třebíč poznamenaná 1. světovou válkou.....	41
6.1 Začátek první světové války	41
6.1.1 Mírové řešení konfliktu	42
6.1.2 Rozpad habsburské říše	43
6.2 Třebíč před válkou a na počátku války.....	44
6.2 Hospodářský a kulturní život ve městě	45
6.3 Zprávy z dobového tisku během první světové války	47
6.4 Náboženský život v době války	48
6.5 Zajímavosti z farností	50
7. Stručně k náboženskému životu po válce	52
7.1 Osobnost náboženského života	52
7.2 Výhledy do druhé poloviny dvacátého století	54
Závěr.....	58
Seznam použitých zdrojů	59
Prameny nevydané	59
Dobový tisk.....	59
Literatura.....	61
Internetové zdroje	64
Seznam zkratk	66

Seznam příloh.....	67
Přílohy	68
Abstrakt.....	71
Abstract.....	72

Úvod

Tato diplomová práce se věnuje náboženskému životu v Třebíči do první poloviny světové války. Jejím cílem je především systematické zaznamenání náboženských dějin trebičských farností v souvislosti s kulturním, hospodářským a politickým životem ve městě. Kromě toho jsou přibližovány vybrané významné osobnosti, které v posledních dvou staletích ovlivnily náboženské dějiny města. Svoji práci bych chtěla navázat na předešlé diplomové práce od Alžběty Šplíchalové *Dějiny kapucínského kláštera v Třebíči* a Jaroslava Havleny *Historicko – architektonický vývoj bývalého kláštera benediktinů a baziliky sv. Prokopa v Třebíči*, kteří se také věnovali trebičským farnostem.

Svoji diplomovou práci jsme si vybrala z důvodu mého rodiště, které chci touto studií lépe poznat. Mezi další důvody patří relativně snadná dostupnost studijních materiálů, které ale ne vždy byly k dispozici, neboť v průběhu dějin došlo ke ztrátě dokumentů, proto nemohu doložit v mnoha časových obdobích historická fakta archiváliemi.

Na základě prostudování archivních materiálů, které mi byly dány k dispozici se snažím popsat dobu od počátku města do 20. století v Třebíči tak, jak se tato doba popisuje, například v tehdejším tisku, kronikách, publikacích, odborné literatuře. Pro získání podkladů pro tuto práci bylo nutné navštívit místní archiv, děkanství a trebičské farnosti. Všechny použité prameny jsou uvedené v seznamu použitých pramenů a literatury.

V první kapitole se věnuji stručné historii města Třebíče a farností do konce 16. století. Popisují vznik Třebíče, jak se postupem času měnila, jaký zde byl v té době náboženský život, kdy a za jakých podmínek vznikly dané farnosti a jak se dále vyvíjely, co je ovlivnilo, a jak se Třebíč vypořádala s husitskými bouřemi.

Ve druhé kapitole se věnuji příchodu kapucínů do Třebíče. Zabývám se zde skladbou obyvatelstva a školství, postavení katolické církve v 18. století v Třebíči. Popisují přípravy na oslavy vybudování pomníku Cyrila a Metoděje. Můžeme sledovat nárůst a různorodé složení obyvatelstva. Nemálo zajímavé bylo studovat vývoj školství v průběhu časů, jak se měnilo a jak ovlivňovalo tehdejší obyvatelstvo, jaké byly jejich

názory na vzdělanost, co očekávali a co požadovali. Sledování událostí ve městě a farnostech je velice zajímavé, jak se o určitých věcech již tehdy informovalo prostřednictvím tisku a jaká byla reakce místních obyvatel, kteří se často k danému tématu také prostřednictvím tisku vyjadřovali. Je příjemné, že daná doba je zachycená nejen v kronikách, ale již i v jiných dostupných archiváliích.

Ve třetí kapitole se věnuji vzdělanosti na Moravě a měnící se společnosti 19. století, kdy toto období zasáhla velká změna v reorganizaci škol, které se dotkly i Třebíče. Změny se týkaly i změnám na radnici, kdy dochází k počestění.

Ve čtvrté kapitole popisuji duchovní klima 19. století, zabývám se omezením pracovní doby, která ovlivnila běžný život obyvatel. Sociální konflikty, které se nesou touto dobou, nezůstávají bez povšimnutí, a proto se jim věnuji v širší míře. Nemohu opomenout tíživou sociální situaci té doby, která poznamenává i chod běžného života. Zabývám se i věnuji zajímavostem z farností 19. století, tak jak je popisuje dobový tisk. Mapuji katolické rozvojem průmyslu neboť i ten souvisí s náboženským životem.

V páté kapitole se a jiné spolky, které ovlivnili mnohé osobnosti, jako například Jan Haněl, Adolf Kubeš.

V šesté kapitole se zabývám Třebíčí, tak jak byla poznamenána 1. světovou válkou. Popisuji náboženský život během první světové války, zabývám se zprávami z dobového tisku během první světové války.

V sedmé poslední kapitole se zabývám náboženským životem po druhé světové válce, novému postavení duchovenstva, osobnostem, postavení církve, která se dostává pod kontrolu státu.

Při zpracování své diplomové práce jsem se snažila použít přímou a komparativní metodu. K představě obrazu života farností do 20. století dokládám v příloze dobové fotografie.

1. Stručná historie města do 16. století

1.1 Počátky náboženského života v Třebíči

Na samotný vznik města Třebíče měly vliv aktivity benediktinských mnichů,¹ kteří zde založili v roce 1101 pod patronací moravských knížat Oldřicha a Litolta klášter. Po osmi letech se podařilo přistavět k němu nádhernou baziliku.² Lidé chtěli vyjádřit svoje potěšení ze vzniku nového kláštera, proto na jeho rozvoj přispěli mnohými dary. Dary přicházely i z okolních oblastí, což dokládá zakládací listina, v které se mezi dárci uvádí 78 osad a míst.³ O zakladatelích a dobrodincích, kteří přispěli na stavbu kláštera, píše i trebičský písař Eliáš Střelka Náchodský ve své kronice sepsané r. 1574.

Po krátké době od založení kláštera se v daném místě začali usazovat lidé. Vznikla tam osada, která byla nazvána Třebíč.⁴ Posléze jméno Třebíč přešlo na město, které vzniklo na řece Jihlavce.⁵

Mezi důležité církevní události, které město potkaly, bezesporu patří návštěva pražského biskupa Heřmana. Ten roku 1104 vysvětil kapli sv. Benedikta při benediktinském klášteře. Dalším významným počinem bylo vysvěcení původního klášterního kostela olomouckým biskupem Janem II. v roce 1109.⁶ Třebíčský klášter náležel již od svého založení k nejbohatším klášterům regionu.⁷ Za povšimnutí v něm stojí presbytář baziliky, pod kterým se nachází krypta, která je 27 m dlouhá. Prostor krypty sloužil mnichům k modlení a k pravidelné meditaci. Po dlouhou dobu však

---

¹ Řehole sv. Benedikta je spojena se slovy „modli se a pracuj“. V mnišském společenství mají mniši všechny statky společné. Opat¹ řádu sv. Benedikta je volen na doživotí. Sliby, které skládají předepisují stálost, poslušnost a čistotu. Život mnichů je rozdělen do tří pólů: vykonávání bohoslužby, osobní studium a fyzická práce. Srov. Lemaitrová, N.; Quinsonová, M.T.; Sotová, V. *Slovník křesťanské kultury*. Paříž: Nathan a Cerf, 1994, s. 56. ISBN 80-86379-41-8.

² Klášter pravděpodobně založila moravská knížata Oldřich a Litolt, a to pod řeholí sv. Benedikta. Mniši sv. Benedikta odvedli svoji práci skvěle, a to nejen v Třebíči, ale i na odlehlých místech v zemi. Nedlouho po založení kláštera se stále více v těchto místech začali usazovat lidé, kteří zde nacházeli obživu, obzvláště při bohaté řeholi sv. Benedikta. Srov. Nikodem, V. *Stručné dějiny města Třebíče*. Třebíč: Jindřich Lorenz, 1911, s. 1-2. ISBN neuvedeno.

³ Třebíčský písař Eliáš Střelka Náchodský v kronice sepsané r. 1574 datuje založení kláštera do r. 1101. Píše zde o zakladatelích a dobrodincích, kteří přispěli na stavbu kláštera. Srov. Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1906, s. 55. ISBN neuvedeno.

⁴ Název města Třebíč je odvozen pravděpodobně od jména Třebek, jak se jmenoval zřejmě rod, který zde mival podle historických zdrojů tvrz. V těchto končinách byl r. 1101 založen klášter. Srov. Bělohav, J. *Vlastivědný sborník české monografie*. Praha: Irena Bělohavová, 1913, s. 4-5. ISBN neuvedeno.

⁵ *Vlastivědný sborník české monografie*. Bělohav, J., s. 5-7.

⁶ Joura J., *Procházky starou Třebíčí podruhé*, Třebíč: Amaprint, 2006, s. 57-58. ISBN neuvedeno.

⁷ Třebíčský písař Eliáš Střelka Náchodský v kronice sepsané r. 1574 datuje založení kláštera do r. 1101. Srov. Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 55.

narušovala vnitřek kostela cihlová dlažba, kterou pak nechal majitel velkostatku hrabě Jan z Waldsteina nahradit novou dlažbou.⁸

1.2 Klášter střediskem vzdělanosti

Je potřeba se zmínit také o tom, že se vznikem baziliky je úzce spojeno i rozvíjející se školství, neboť klášter se stal střediskem vzdělanosti. Jedním z předpisů našich „černých bratří“ řehole sv. Benedikta bylo: „*Kdo neprorývá půdy rádlem, ať rukou popisuje pergamenové blány!*“ Každý klášter, i když byl sebechudší, měl svou školu, jejímž předním úkolem bylo vědecké vzdělávání mladých mnichů. Bohaté kláštery, jako byl např. třebičský klášter, vzdělávaly ve své škole i žáky, kteří neměli v úmyslu se věnovat kněžskému povolání. Vedle duchovního zpěvu a hudby umožňovaly klášterní školy dětem rozvíjet i základy jiného tehdejšího vědění. Nadaní žáci se tam učili mluvnici a řečnictví, počtům a měření, hvězdářství, duchovnímu zpěvu a hudbě. Vyučovacím jazykem ale byla výhradně latina. Český jazyk byl v klášterech totiž málo používán proto, že nebyl považován za jazyk, v kterém by se mělo vzdělávat.⁹

Mniši, kteří přišli do Třebíče a vzdělanost šířili, pochází podle záznamu nekrologu mnichů v úmrtní knize pravděpodobně z nejstaršího moravského benediktinského kláštera z Rajhradu. Jsou ovšem i názory, že pocházeli z Břevnova, někteří dokonce soudí, že první obyvatelé kláštera přišli z Německa. Odvozují to podle jména prvního známého opata Kuny (Cuno).¹⁰

---

⁸ Hruďička, A. *Topografie diecese beněnské*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1908, s. 448.

⁹ Křivý, K. *Hejtmanství třebičské*. Třebíč: Kubeš, 1901, s. 27.

¹⁰ Založení zámeckého kostela se datuje do roku 1101, kdy knížata Oldřich a Litolt povolali benediktinské mnichy, aby nad řekou Jihlavkou, poblíž staré tvrze, zřídili nový klášter. Tito mniši byli nazýváni „černými mnichy“. Odkud tito „černí mniši“ přišli, nikdo neví. „Černí mniši“ byli nazýváni podle černé barvy svého hábitu. Srov. Sameš, V. *Stručné dějiny města Třebíče*. Třebíč: Kubeš, 1902, s. 4. ISBN neuvedeno.

1.3 Povýšení osady na město

Osada Třebíč se v průběhu 12. století rozrůstala, na což měl samozřejmě vliv i prosperující klášter, který byl sídlem vzdělanosti. Proto můžeme říci, že její vysoká úroveň byla jedním z důvodů povýšení osady na město v roce 1277,¹¹ jak se uvádí v listině opata Martina, která byla určena třebíčskému měšťanovi Heřmanovi, jenž byl považován za lokátora města Třebíče.¹²

Osadu na město povýšil Přemysl Otakar II., když navštívil klášter u opata Matěje I. Již v této době se na základě trhového práva stále více rozvíjela řemesla, která přispívala k vzrůstajícímu obchodu. Zbožný lid stále více směřoval do blízkosti klášterů, kde byla větší možnost obchodování. I v okolí Třebíče se život zlepšoval jak po stránce hospodářské, tak po stránce duchovní, a to díky vzniklému klášteru.¹³ Ačkoli se Třebíč stala městem, i na tento příznivý vývoj měly negativní vliv velké události týkající se celého království, například léta bezvlády po králově smrti.¹⁴

Přestože polovina 13. století byla příznačná vpády loupeživých rytířů, vznikají nedlouho poté nové kostely.¹⁵ Město bylo v dalších letech ovlivněno založením městského kostela sv. Martina, které se datuje na konec 13. století. Třebíč se za té doby značně rozšířila. Nejstarší částí kostela je kněžiště.¹⁶ Dříve to býval kostelík, který stál osamoceně na hradbách a jehož věž stála poblíž. Nynější kostel vznikl spojením

---

¹¹ Toto znamenalo propůjčení trhového práva a samosprávy v oboru nižšího soudnictví a jakési samostatnosti ve správě obecního jmění. *Vlastivědný sborník české monografie*. Bělohav, J., s. 5-7.

¹² Informace jsem čerpala z webových stránek Unesca Třebíče. *České dědictví Unesco*. [online]. Město Třebíč, 2012 [cit. 2012-5-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.unesco-czech.cz/trebic/historie/>>.

¹³ I když vpády Mongolů v roce 1241 a o 11 let později Kumánů se nedostaly do těsné blízkosti Třebíče, obyvatelé městečka i kláštera prožívali válečné strasti. Docházelo k plenění duchovních statků loupeživými rytíři. V této době se dostalo na Moravě do popředí pěstní právo, které bylo důsledkem válečných ražení. Srov. Nikodem, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 3-4.

¹⁴ Nikodem, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 4.

¹⁵ Toto období nebylo pro Třebíč příznivé, neboť obyvatelé trpěli válečnými strastmi, které město ochromily. Srov. Nikodem, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 3-4.

¹⁶ Kněžiště, nebo můžeme říci presbytář, pochází z latinského presbyterium a označuje část prostoru v křesťanském kostele nebo katedrále, který slouží kněžím.

Výklad daného termínu jsem čerpala z webových stránek *Wikipedie kněžiště*. [online]. Wikipedie, 2012 [cit. 2012-5-12]. Dostupné na WWW:

< <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kněžiště> >.

kostelíka s věží. Kromě hlavní lodě má budova nyní dvě boční lodě a nad nimi oratoria.¹⁷

Farní kostel sv. Martina, jenž, jak již bylo zmíněno, pochází ze 13. stol., je barokní stavba až na gotický presbytář, který je mnohem nižší než loď.¹⁸

Od doby založení kostela mnohé osady zpustly a zašly. Zejména již rok 1304 je poznamenal vpádem Kumánů na Moravu a na panství kláštera.¹⁹ Drancování Kumánů bylo opravdu kruté. Země byla po vpádu zpustošená a lidé pociťovali chudobu.²⁰ Bylo vypáleno 27 osad a vsí. Obyvatelé se chtěli bránit, ale situaci měli zkomplikovanou tím, že městečko bylo příliš otevřené, neboť nebylo opevněné hradbami. Tato smutná skutečnost zapříčinila jednání s králem Janem Lucemburským, aby povolil stavbu hradeb. Král se stal hostem kláštera v květnu 1312, kdy odtud velel bojům proti loupeživé šlechtě.²¹ Stavbu hradeb ale nepovolil a těžké období pro Třebíč i nadále pokračovalo.²²

Přání místních obyvatel mít hradby a moci se lépe chránit bylo vyslyšeno až o 20 let později, a to 29. srpna 1335, kdy markrabě²³ Karel propůjčil Třebíči městské právo, které již umožnilo stavbu hradeb.²⁴

---

¹⁷ Oratorium, nebo také můžeme říci oratoř, znamená místo v kapli nebo v kostele, které bylo dříve určené většinou pro panstvo nebo řeholníky. Do oratoria byl samostatný přístup. Oratorium nebylo určeno pro celou farnost.

Klimesš, L. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 492. ISBN 80-04-26059-4.

¹⁸ Křtitelnice bývá často velká mísová nádoba, ve které se uchovává svěcená voda, která slouží ke křtu. Dříve měla křtitelnice své místo u vchodu kostela, aby zdůraznila význam křtu pro křesťana.

Lemaitrová, N.; Quinsonová, M.T.; Sotová, V. *Slovník křesťanské kultury*, s. 198.

¹⁹ Třebíčský písař, Eliáš Střelka Náchodský v kronice sepsané r. 1574 datuje založení kláštera do r. 1101. Píše zde o zakladatelích a dobrodincích, kteří přispěli na stavbu kláštera. Srov. Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 55.

²⁰ Bělohav, J. *Vlastivědný sborník české monografie*, s. 8.

²¹ Joura, J. *Procházky starou Třebíčí podruhé*, s. 57-58.

²² Ubránění se bylo velice ztížené tím, že chybělo opevnění. Město bylo totiž chráněno pouze provizornějším opevněním, které nebylo dostačující. Srov. Kuča, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2008, s. 668-669. ISBN 80-85983-12-5.

²³ Markrabě znamená označení pro zástupce panovníka.

Srov. Klimesš, L. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. s. 430. ISBN neuvedeno.

²⁴ Nikodem, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 4.

1.4 Husitské bouře

Ve 13. a 14. století se rozvíjel i náboženský život Třebíče, jak dokládají historické prameny, které uvádí první přítomnost Židů v Třebíči od roku 1338. Židé tvořili nedílnou součást města, a to jak v oblasti hospodářské, neboť byli dobrými obchodníky, tak i v oblasti duchovní, kde obohacovali rozvíjející se náboženský život.²⁵

V polovině 14. století opatové rozsuzovali spory mezi kláštery a světským duchovenstvem, vedli provinciální kapitoly svého řádu apod. Ale blahobyt uvolnil kázeň a s mravním úpadkem nastával brzo i úpadek hmotný, jenž nabýval hrozivějších forem na počátku 15. století, kdy klášterní statky byly mnohokrát zničeny. Pro dluhy kláštera se jmění dostávalo do cizích rukou.

Rok 1436 je významný tím, že klášter byl navštíven císařem Zikmundem s táborskou delegací, která chtěla jednat o podmínkách, za kterých by táborité byli ochotni uznat Zikmunda českým králem.²⁶

Následné období husitských bouří se dotklo i Třebíče; město se podvkrát dostalo do rukou husitů, což znamenalo další úpadek kláštera. Bouře způsobily záchvěvy základů kláštera. Nejvíce zakusila Třebíč za války s králem Matyášem, kdy Matyáš 14. května 1468 město zničil.²⁷ Při jeho obléhání velmi mnoho utrpěl i chrám. Později byl kostel po dlouhou dobu zcela zanedbán, takže v něm byly zřízeny sýpky, ale i pivovar a panská kuchyně.²⁸ Město se naštěstí po válečném pustošení začalo pomalu rozvíjet.²⁹

---

²⁵ Informace jsem čerpala z webových stránek Unesca Třebíče. *České dědictví Unesco*. [online]. Město Třebíč, 2012 [cit. 2012-5-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.unesco-czech.cz/trebic/historie/>>.

²⁶ Joura, J. *Procházky starou Třebíčí podruhé*, s. 57-58.

²⁷ Srov. Křivý, K. *Hejtmanství trebičské*. Třebíč: Kubeš, 1901, s. 36. ISBN neuvedeno.

²⁸ *Vlastivědný sborník české monografie*. Bělohav, J., s. 12-13.

²⁹ *Vlastivědný sborník české monografie*. Bělohav, J., s. 6.

1.5 Rozvoj města v 16. století

Zejména v 15. století se město velmi rozvíjelo, jak dosvědčují historické prameny. K pomoci potřebným přispívá od roku 1405 městská nemocnice, která sloužila jako útulek pro zchudlé staré lidi, kteří byli mnohdy i tělesně postižení. Mezi zakladatele pařil městský radní Janek. Budova nemocnice stála poblíž městských hradeb a kostela sv. Martina.³⁰

Rok 1440 byl pak důležitým rokem pro Třebíčany, co se odúmrtního práva týče, neboť opat Trojan si již nenárokoval odúmrtní právo, a tak si mohli třebíčští měšťané dovolit svůj majetek svobodně odkazovat, když neměli mužského dědice.³¹

Na konci 16. století ovlivňuje náboženský život i působení jiných církví, které nenacházely shodu nejen v třebíčských farnostech. Na tuto skutečnost reaguje synoda, která se koná roku 1598 a stává se významným mezníkem.³² Na základě toho byli mnozí ordinováni³³ „na službu Božího slova“. V tomto období za p. Smila Osovského z Doubravice bylo například podací právo postoupeno městu a to ho používalo po luthersku tak, že zakázalo členům jiných církví³⁴ navštěvovat nejen kostel sv. Martina, nýbrž i kostel Nejsvětější Trojice.³⁵

Na tuto tíživou situaci, kdy je zkoušena pevnost víry, reagují i církevní hodnostáři a posílají kapucíny na místa, kde by měli být posilou pro místní. Velkou zásluhu na uvedení kapucínů do Čech má bezesporu pražský arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice.

---

³⁰ Informace jsem čerpala z webových stránek Unesca Třebíče. *České dědictví Unesco*. [online]. Město Třebíč, 2012 [cit. 2012-5-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.unesco-czech.cz/trebic/historie/>>.

³¹ Informace jsem čerpala z webových stránek Unesca Třebíče. *České dědictví Unesco*. [online]. Město Třebíč, 2012 [cit. 2012-5-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.unesco-czech.cz/trebic/historie/>>.

³² Slovo synoda pochází z řeckého slova synodos. Synodos znamená česky shromáždění. Z latiny odpovídá slovu koncil.

Lemaitrová, N.; Quinsonová, M. T.; Sotová, V. *Slovník křesťanské kultury*, s. 350.

³³ Ordinováni pochází z latinského slova ordinář, který znamená řádný, spravující, představený. Ordinářem celé církve je papež. Ordinářem se označuje církevní hodnostář.

Lemaitrová, N.; Quinsonová, M. T.; Sotová, V. *Slovník křesťanské kultury*, s. 263.

³⁴ Luteránství se vyznačuje jen dvěma svátostmi a to křtem a večeří Páně.

Lemaitrová, N.; Quinsonová, M. T.; Sotová, V. *Slovník křesťanské kultury*, s. 217.

³⁵ Jezuitský řád byl založen Ignácem z Loyoly r. 1534. Toto společenství bylo zřízeno pro katolické kleriky. Vyznačuje se slibem přísné poslušnosti vůči papeži, volného pohybu členů řádu, zřeknutím se společné chórové modlitby a řádového oděvu.

Elser, M.; Ewald, S.; Murrer, G. *Encyklopedie náboženství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. s. 131-132. ISBN 80-7192-188-2.

Dne 4. září požádal milánského arcibiskupa sv. Karla Boromejského,³⁶ aby poslal kapucíny do Čech. Sv. Karel Boromejský jednal s generálem řádu o vyslání kapucínů do Čech, ale jednání nebylo úspěšné. Jako odůvodnění uvedl generál řádu, že bratři neumí česky, že by jim nikdo nerozuměl a dále, že počasí není v Čechách příznivé, že je dosti drsné. Kladného vyřízení poslání kapucínů do Čech se podařilo až Zbyňkovi z Dubé, který byl nástupcem arcibiskupa Bruse. Roku 1599 byla do Čech vyslána misie, v které bylo 6 kněží, 3 studenti teologie a 3 bratři laici. Misie byla vedena sv. Vavřincem.³⁷

2. Příchod kapucínů do Třebíče

2.1 17. století ve znaku příchodu kapucínů do Třebíče

I v 17. století se členové jiných církví snažili navštěvovat kostely sv. Martina i kostel Nejsvětější Trojice, kde chtěli vést dialog s křesťany a hovořit s nimi o víře. Dialog nebyl úspěšný. Tato skutečnost trvala až do r. 1636. Až v r. 1657 lze mluvit o řádné obnově duchovní katolické správy, která byla vedena farářem Václavem Burešem. S pomocí přišli i jezuité,³⁸ kteří přicházeli do Třebíče z Jihlavy, aby pomohli obnovovat v třebíčských farnostech víru, která pomalu upadala. Mnoho místních obyvatel se za těchto dob vystěhovalo do Uher. V Uhrách byla viděna lepší budoucnost, proto se mnozí dlouho nerozhodovali a příliš jim nevadilo odejít do jim neznámé oblasti.³⁹

Významnou událostí 17. století je založení kláštera,⁴⁰ který stojí na východním konci Otmarovy ulice, na místě bratrského sboru. Klášter byl založen dne 8. srpna 1684

---

³⁶ Sv. Karel Boromejský patří mezi představitele reformy katolicizmu. Vynikal svým postojem v době moru v roce 1576 a byl příkladem pastorační aktivity a vzorem biskupa světce. Roku 1611 byl kanonizován.

Lemaitrová, N.; Quinsonová, M.T.; Sotová, V. *Slovník křesťanské kultury*, s. 162.

³⁷ Hledíková, Z.; Polc, J. V. *Pražská arcibiskupství 1344-1994*. Praha: Zvon, 1994, s. 314. ISBN 80-7113-091-5.

³⁸ Elser, M.; Ewald, S.; Murrer, G. *Encyklopedie náboženství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 131-132, 318. ISBN 80-7192-188-2.

³⁹ Křivý, K. *Hejtmanství třebíčské*, s. 36.

⁴⁰ Klášter bývá soubor budov, kde pobývá společenství mnichů, řeholních kanovníků. Ve středověku sloužil k bydlení a k pobožnostem mnichů nebo jeptišek. Podle stupně samosprávy se klášter označuje

na základě poslední vůle Františka Augustina, hraběte z Waldsteina. Farář Matlocius píše, že již hrabě František Adam nějaké peníze odkázal na založení kapucínského⁴¹ kláštera a že za hraběte Karla Ferdinanda r. 1687 byl položen základní kámen. Roku 1686 se přistěhovali do Třebíče první kapucíni (tři kněží a dva bratři). Kostel s klášterem byly postaveny a posvěceny roku 1693, a to v tzv. kapucínském slohu, který se vyznačuje velmi prostým a jednoduchým vybavením. Kostel je zasvěcen „Proměnění Krista Pána.“ Nad kostelními dveřmi je nápis: „Anno, quo sentina Tartari facta est lux magistraque divae veritatis“ (Léta, kdy z výkalu pekelného povstalo světlo o učení božské pravdy). Nápis zajisté složil farář Matlocius, který užíval velmi ostré pojmenování pro nekatolíky.⁴²

2.2 Skladba obyvatelstva a školství

Od 17. století zaznamenáváme sčítání obyvatelstva. Nejstarší zpráva o počtu obyvatelstva v Třebíči pochází z r. 1655 a byla zpracována místním kronikářem Sucheniem. V té době měla Třebíč jen 845 obyvatel. Bylo to po třicetileté válce, kdy byly doby na Moravě nejsmutnější. Sto let před tím, v roce 1556, je v hlavních dokumentech třebíčského panství zaznamenáno 280 poplatníků, kteří platili daň z domů v Třebíči a v předměstích. Počítáme-li na každý dům i s čeládkou 10 osob, připadalo by na Třebíč tehdy 2 800 obyvatel.⁴³

I školství bylo třicetiletou válkou poznamenáno, a to nejvíce po bělohorské bitvě, kdy jeho úroveň velmi poklesla.⁴⁴ V druhé polovině 16. století však vznikly v Třebíči dvě školy. Jedna škola byla měšťská a druhá při sboru bratří na Jejkově. Po roce 1606 proběhla přístavba, aby se mohlo ve škole zřídit více učeben. Učitele dosazovala sama

---

opatstvím nebo převorstvím. Převorství je menší konvent, který je podřízen opatství. V čele převorství je převor nebo ve farním převorství je kněz.

Lemaitrová, N.; Quinsonová, M. T.; Sotová, V. *Slovník křesťanské kultury*, s. 173, 302.

⁴¹ Kapucíni jsou společenství bratří, kteří se inspirovali sv. Františkem z Assisi. Řád v úvodu cituje sv. Františka, že řehole a život menších bratří je v zachování svatého evangelia našeho Pána Ježíše Krista, životem v poslušnosti, bez vlastnictví a v čistotě.

Informace jsem čerpala na webových stránkách kapucínů. *Kapucíni*. [online]. Kapucíni, 2012 [cit. 2012-5-12]. Na WWW:< <http://www.kapucini.cz> >.

⁴² Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 142.

⁴³ Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 48.

⁴⁴ Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 41.

pražská univerzita. Zlom nastal po Bílé hoře, kdy se počet tříd snížil.⁴⁵ Ke konci 17. stol. byly školy jen v Třebíči, v Čáslavicích, Rokytnici, Opatově, Heralticích, ve Vladislavi a ve Starči.⁴⁶

Když někteří mniši byli nuceni odejít, situace se radikálně změnila i ve městě a následovala tzv. „proměna učitelů“. Začínalo se více šířit Lutherovo učení, které reprezentoval jihlavský kazatel Pavel Sperát. Katolický kněz, který byl také děkanem, odešel v této době do Jaroměřic nad Rokytinou. Více katolických kněží v té době v Třebíči nebylo. Za 100 let se situace zase obrátila a evangeličtí kněží museli odejít. Nestačilo, že odešli z Třebíče, museli opustit vlast. Takové vyhnanství se stalo pro evangelické kněží hořkým exilem.⁴⁷

Zejména po třicetileté válce školství u nás velmi pokleslo. Někde byly školy zničeny tak, že ještě ani v r. 1670 nebyla škola na některých panstvích a ve farních obcích, tím méně ve zchudlých vesnicích. Po ukončení třicetileté války r. 1648 nebyly v našem kraji školy ani v Čáslavicích, Přibyslavicích a Rokytnici. V Třebíči, kde před třicetiletou válkou byly dvě proslulé školy - kališnická „u sv. Martina“ a bratrská na Jejkově „u Sboru“; zůstala pouze škola městská.⁴⁸

Roku 1674 tu byli tři učitelé. Mezi ně patřili správce školy a dva pomocníci; všichni byli dobří hudebníci, kteří učili katechismus, počty v českém i německém jazyce, základy latiny, psaní a hudbu. Děkan dohlížel na to, aby neučili nekatolické nauky. Placeni byli částečně od obce, částečně od literátského sboru. Správce školy měl byt ve škole a dostával plat 124 zlatých ročně. Oba pomocníci bydleli jinde a obec jim dávala dříví. Denně mimo pátek, kdy jim donášeli oběd do školy, chodívali na oběd k sousedům.⁴⁹

---

⁴⁵ Joura, J. *Procházky starou Třebíčí*, s. 49.

⁴⁶ Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 41.

⁴⁷ Nikodem, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 21-22.

⁴⁸ Křivý, K. *Hejtmanství třebíčské*, s. 27-28.

⁴⁹ Křivý, K. *Hejtmanství třebíčské*, s. 28.

2.3 Postavení katolické církve v 18. století v Třebíči

První polovina 18. století se vyznačuje upevněním postavení katolické církve. Historii města poznamenaly vleklé spory s vrchností. Byl to důsledek značného finančního zatěžování města, které zapříčinilo vzrůst poddanství.⁵⁰

Město se dostává do mnoha rozepří, při kterých se mu daří svá práva obhájit, ale přes tuto skutečnost nezískává respekt vrchností. Druhá polovina 18. století se nese ve znamení změny průmyslu, který ovlivňuje chod města. Vznikají první manufaktury, které se stávají konkurencí pro tradiční cechy.⁵¹

Rozvíjející se průmysl, který přispívá i ke zvýšení počtu obyvatelstva, přivádí do kostelů více věřících, pro které je víra důležitá. Bezesporu také proto klášter v městské čtvrti Třebíč Jejkov zřizuje roku 1784 faru, kde mají věřící vždy dveře otevřené. Farní budova byla stavěna od roku 1788 do roku 1793.⁵²

2.4 Třebíč ve znamení oslav výročí Cyrila a Metoděje

Rok 1862 se považuje za rok založení pražského Sokola. Mezi zakladatele patří Dr. Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner. Po roce 1862 vzniklo v Třebíči první tělocvičné sdružení zásluhou několika vysokoškolských studentů. Třebíčský Sokol byl veden Titusem Krškou, který patřil mezi trebičské starousedlíky. Sdružení však nemělo snahu rozšířit se do lidových vrstev, bylo příliš vázáno na úzký okruh osob, které prakticky život z Třebíče nakonec odvedl. To byl také konec tělocvičného sdružení. Titus Krška patřil mezi ty věrné, kteří zůstali. Jejich tělocvičné záliby jim pomohly při obraně proti ohni. Titus Krška patří mezi zakladatele hasičského trebičského sboru. Avšak snad kvůli své činorodosti byl místnímu hejtmanovi natolik podezřelý a místní o něm dávali časté

---

⁵⁰ *Spory mezi vrchností a městem Třebíči v letech 1703 – 1734: Západní Morava. Vlastivědný sborník.* Padrnosová, J., Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, ročník VII, 2003, s. 102-117.

⁵¹ Fišer, R.; Nováčková, E.; Uhlíř, J. *Třebíč. Dějiny města 1. díl.*, Brno: Blok, 1978, s. 155-173. ISBN 80-239-1822-2.

⁵² Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 142.

hlášení četníkům. Z tohoto vyplývá, že tamější hasičský sbor to neměl zpočátku vůbec jednoduché.⁵³

Následující rok 1863 byl významný oslavou tisícího výročí příchodu slovanských věrozvěstů Konstantina (Cyrila) a Metoděje na Moravu. Tyto oslavy přispěly k podnětu, aby se nechalo postavit sousoší Cyrila a Metoděje na hlavním náměstí v Třebíči.⁵⁴

2.4.1 Přípravy na vybudování sousoší Cyrila a Metoděje

Rok 1885 byl nazýván rokem Metodějovým.⁵⁵ Slavila se památka tisícího výročí úmrtí velikého apoštola slovanského národa, který byl naším největším církevním hodnostářem. Stal se naším prvním arcibiskupem a svoji činnost ukončil dne 6. dubna roku 885 na Velehradě. Do r. 1885 uplynulo tisíc let od té doby, co kníže Rastislav povolal na Moravu slovanské kněze, Cyrila a Metoděje, kteří měli za úkol vzdělávat slovanským jazykem, a to nejen mluveným, ale i psaným slovem.⁵⁶ Přípravovaly se oslavy výročí sv. Cyrila a Metoděje. Do přípravy se zapojily i všechny třebíčské farnosti, které se této otázce věnovaly i v kázáních. V těch se objevil návrh na postavení sochy sv. Cyrila a Metoděje, která by měla připomínat jejich zásluhy pro naši vlast. Hovořilo se i o nákladech, které nebyly malé. S touto situací se počítalo, proto sbírka na sochy začala již v roce 1867.

Také městská rada chtěla vyjádřit svoje slovanské cítění postavením sousoší slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje. V roce 1883 vznikl nový přípravný výbor, který měl dokončit přípravu na postavení pomníku na náměstí. Ve výboru byli zástupci nejen z radnice, ale i zástupci všech politických stran. Mezi členy výboru nechyběl

---

⁵³ Sameš, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 543-544.

⁵⁴ Joura, J., *Procházky starou Třebíčí*, s. 70.

⁵⁵ Metoděj měl na Moravě na starosti spíše práce organizační a správní, protože byl oproti Cyrilovi více rozhodný, ale někdy i vznětlivý. Těsně před smrtí sv. Cyril zapřisahal Metoděje, aby vytrval v díle a vrátil se na Moravu. Metoděj toužil po vrácení se do kláštera, ale poslechl Cyrila a vrátil se na Moravu. Vracel se z Říma, kde mu byla povolena slovanská služba. Byl také jmenován arcibiskupem pro Moravu a Panonii. Němečtí biskupové všechna rozhodnutí ignorovali a Metoděje nechali zatknout. Uvěznili ho na více než dva a půl roku. Z vězení mu pomohl papež Jan VIII., který ho pak poslal na Moravu. Metoděj ale nesměl sloužit slovanskou bohoslužbu, mohl kázat pouze slovensky.

Pitřha, P., *Svatí Cyril a Metoděj*, České Budějovice: Poustevník nakl. Studio Gabreta, 2010, s. 24-26. ISBN neuvedeno.

⁵⁶ Rok 1885. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 3, s. 1.

např. JUDr. A. Blahovec, který byl advokátem a členem městské rady, A. Hassek, tehdy starosta města, prof. Al. Hruďička, který působil jako katecheta na gymnáziu, J. Jelínek, ředitel školy a okresní inspektor, zámecký farář P. K. Papoušek a další. Neboť zastoupení církevních osobností bylo početné, výbor rozhodl, že se bude jednat s Křesťanskou akademií v Praze.⁵⁷

Přípravy na vybudování sousoší trvaly dlouho a nebyly vůbec jednoduché, neboť existovalo více návrhů, které byly k dispozici. V květnu roku 1883 rozhodla akademie, že Myslbekův návrh na sousoší nebude přijat, protože by toto sousoší stálo 3 400 až 3 800 zlatých a tato částka je příliš vysoká. Po zamítnutí Myslbekova návrhu se pak jednalo se sochařem L. Šimkem, který nabídku uvítal, ale cena, která byla od L. Šimka požadována, se moc od původní částky Myslbekovy nelišila. Sousoší navrhl L. Šimek, ale sám jej netesal, práci odvedl sochař B. Seeling. Podstavec zhotovil kameník J. Hraba z Počátek nedaleko Třebíče. Kolem prostoru sousoší byl dán řetěz, který vyrobily železárny v Blansku. Řetěz stál 150 zlatých. Začátkem měsíce června r. 1885 se začalo se základy pro sousoší. Při výkopech se pracovníci dostali až do vrstvy říčních oblázků a písku. Toto bylo znakem, že i těmito místy tekla řeka Jihlava. Sochy nebyly zhotoveny v Třebíči, ale v Praze; jednotlivé části pak byly dovezeny po železnici.

Pod sousoším byla vybudována schránka, do které byl vložen pamětní spis, který sepsal JUDr. A. Blahovec. Před zazděním byl přečten a podepsán I. Přerovským, který byl předsedou sdružení pro stavbu pomníku.⁵⁸

Třebíč žila nejen přípravami na vybudování sousoší Cyrila a Metoděje, ale i divadlem. Obzvláště v lednu na začátku roku 1885 žila Třebíč kulturně, a to hlavně zpracováním tématu Tří králů. Divadlo mělo veliký úspěch, který ocenil také výbor Jednoty katolických tovaryšů, když projevil svoje nadšení článkem v týdeníku Listů ze západní Moravy. Poděkování patřilo nejen účinkujícím, ale i sbormistrovi a panu E. Sovákovi, který bezplatně zapůjčil harmonium.⁵⁹

---

⁵⁷ Joura, J. *Procházky starou Třebíčí*, s. 71.

⁵⁸ Joura, J. *Procházky starou Třebíčí*, s. 71-72.

⁵⁹ Díky vzdání. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 2, s. 4.

2.4.2 Oslavy sv. Cyrila a Metoděje

Město Třebíč se chystalo k veliké oslavě sv. Cyrila a Metoděje, která měla být příkladem okolním městečkům a vesnicím. Jako podnět k oslavě jubilea přispěl i tehdejší dobový tisk, kde se objevily náměty na oslavu. Mnohé články v tehdejším tisku vyjadřovaly názory spoluobčanů, kteří si mysleli, že by bylo vhodné následovat Třebíč tím, že i ostatní městečka a vesnice ozdobí svá náměstí sochami sv. Cyrila a Metoděje. Snadno se napíše a ještě snadněji řekne, aby se postavily sochy, ale hůře se to pak vykoná. Toto říkali místní obyvatelé. Každý ví, že je k tomuto dílu potřeba také spousta financí. Sbíрка na sochy sv. Cyrila a Metoděje se skládala i z větších darů místních obyvatel, kteří přispěli na zbudování soch. Jedním z nich byl například hrabě Albrecht Waldstein, který vždy podporoval vědu, ale i umění. Jeho příkladu následoval tehdejší starosta města Třebíče pan Ing. Přerovský a Dr. Haněl. Do roku 1869 bylo odvedeno okolo 1 200 zlatých, které byly uloženy do spořitelny, aby se získaly úroky.⁶⁰ Od roku 1870 nastala přestávka ve sbírkách, neboť došlo k různým pohromám, jako například k ničivému požáru.

Nevidaná obětavost trebičských obyvatel ze všech farností přispěla do sbírky na sousoší svatých Cyrila a Metoděje 3000 zlatými. Ostatní výdaje, jako např. podstavec, dovoz aj., si vyžádaly ještě částku 2000 zlatých.⁶¹

Dne 4. července roku 1885 vychází k jubilejní Svatometodějské slavnosti slavnostní číslo *Listů ze západní Moravy*. V dobovém tisku se píše, že nejen každý Slovan ví, kdo byli svatí Cyril a Metoděj. Dále se píše, že při pouhém vyslovení těchto jmen je každý dojat, protože vše, co nám svatí věrozvěsti dali jak víru, tak osvětu, je velkolepé.⁶²

V týdenním dobovém tisku proběhla zpráva o slavnosti svatých Cyrila a Metoděje a pozvání ke slavnostnímu svěcení sousoší moravských věrozvěstů na trebičském náměstí, které se konalo 15. 8. v 10 hodin s vyzváněním všech zvonů. Než uhodila 10. hodina dopoledne, bylo na trebičském náměstí nejméně 10 tisíc lidí.

---

⁶⁰ Srov. Naše Třebíč, náš venkov – pomník ss. Cyrila a Methoda. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 12., č. 8, s. 1-2.

⁶¹ Srov. Všem ctitelům našich sv. věrověstů. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 28, s. 1.

⁶² Ku jubilejní slavnosti Svatometodějské. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 27, s. 1.

Z mnohých domů vlály prapory ve slovanských a rakouských barvách. Celou slavnostní atmosféru provázela místní pěvecký sbor spolu s vojenským sborem vojenských vysloužilců. Velkolepého průvodu, v jehož čele byl nesen kříž, se zúčastnilo 43 kněží. Pan biskup František Bauer poklekl u sochy sv. věrozvěstů, pomodlil se, poté vstoupil na kazatelnu a pronesl krátkou promluvu posvěcení sousoší.⁶³

Sousoší bylo odevzdáno do správy města Třebíče panem JuDr. Antonínem Bláhovcem, místopředsedou výboru pro postavení sousoší. Starosta města Třebíče J. F. Kubeš projevil poděkování a sdělil, že tento důstojný pomník přijal pod ochranu města Třebíče a slíbil, že město Třebíč se bude o pomník náležitě starat, aby jeho umělecká krása nebyla porušena a byla zachována pro další generace. Pan starosta sdělil, že tento pomník bude vždy ozdobou Třebíče a svědectvím toho, že místní obyvatelé mají naše věrozvěsty na paměti.⁶⁴ Slavnostní odhalení sousoší Cyrila a Metoděje na hlavním náměstí bylo velkou slavnostní událostí, které se zúčastnila také delegace z Čech a Moravy.⁶⁵

3. Měnící se společnost

3.1 Měnící se školství

Náprava ve školství nastala za panování Marie Terezie a úplná reorganizace škol vešla v platnost až zákonem z r. 1869.⁶⁶

Je samozřejmostí, že i školství ovlivnilo náboženský život, neboť gramotnost umožnila studium i duchovní literatury, která rozvíjela vzdělání věřících i v této oblasti. Snahy o zřízení střední školy v Třebíči byly obnoveny za starosty Ignáce Přerovského, kdy r. 1867 byla vyslána do Vídně k ministerskému předsedovi Hasnerovi deputace.⁶⁷ Jednání o gymnázium bylo tehdy ještě jen jedním z okrajových úkolů deputace, hlavně se totiž měla zasadit o to, aby se trať severozápadní dráhy nevyhnula Třebíči. Výsledek

---

⁶³ Slavnost svěcení sousoší. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 12, č. 34, s. 1.

⁶⁴ Slavnost svěcení sousoší. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 12, č. 35, s. 1-2.

⁶⁵ Joura, J. *Procházky starou Třebíčí*, s. 72.

⁶⁶ Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 41.

⁶⁷ Deputace neboli skupina zástupců nějaké skupiny, organizace, která přichází na úřady, aby vyřídila nějakou záležitost.

Klimesš, L. *Slovník cizích slov*, s. 102.

jednání však nebyl ani v jednom, ani v druhém směru úspěšný. Městská rada ve věci gymnázia nemínila ustoupit. V příhodnější době r. 1871 poslala žádost ministerstvu vyučování, v níž projevila ochotu obstarat na svůj náklad potřebnou budovu, slíbila provést první zařízení školy a starat se o udržování osvětlení i topení učeben. Když i nová deputace, která byla vedená starostou Přerovským a Dr. Hanělem, znovu potvrdila ve Vídni ochotu obce k největším obětem ve prospěch gymnázia, vyžádalo si ministerstvo písemné potvrzení závazků. Obec tak ihned učinila prostřednictvím moravského místodržitelství. Oběť, kterou obec nabízela, byla skutečně velká, pro nejbližší dobu celých 60 000 zlatých. Ale částka byla úměrná prospěchu, který se očekával od založení zatím jen nižšího gymnázia. Mělo se zde vyučovat česky. Toto rozšíření školství očekávalo město i široké okolí.⁶⁸

3.2 Volby do zastupitelstva

Rok 1870 je zlomovým rokem pro školství v Třebíči, neboť v tomto roce probíhaly volby do zastupitelstva. Odpovědnost zastupitelstva podle výsledku voleb zůstala na jeho českých členech. A tato odpovědnost byla skutečně velká. Vedle jiných otázek bylo nutno zlepšit české školství, které bylo sice reorganizováno r. 1869, ale bohužel za stálého nedostatku místností a učeben. Důsledkem toho byla nutnost najímat nevhodné místnosti v soukromých domech. Žáci ze Stařečky museli docházet do pozdějšího sirotčince Na příkopech a děti z Nových Dvorů a Nového Města chodily daleko až do školy u kostela. Tíha učitelských platů ležela až do vydání tzv. školských zákonů r. 1870 na obci, a proto jejich nepatrná výše nebyla překvapením. Dvěma ředitelům škol, dvěma katechetům, desíti učitelům a jedné učitelce ručních prací obec platila ročně 3 571 zlatých, takže na jednu učitelskou sílu připadalo o málo víc měsíčně než 20 zlatých, zatímco nejnižší státní úředník měl 60-70 zlatých. Ve školských věcech stát obci příliš nepomáhal. Obec musela platit 8 % školní přirážky k přímým daním, z této částky stát potom poněkud zvýšil učitelské platy; vedle toho bylo zavedeno odvádění školného do státní pokladny. Školné bylo podle počtu dětí ve škole. Na nižších školách se platilo školné částkou stejnou jako ve velkých městech s rozvinutým průmyslem. Město Třebíč bylo zařazeno do vyšší třídy školného. Bylo trestáno za to, že neuznávalo školské

---

⁶⁸ Sameš, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 518.

zákony usnesené ve vídeňském parlamentu bez účasti českých poslanců. Svůj odpor proti školským zákonům město projevilo také tím, že neprovedlo volbu svých zástupců do místních školních rad ustanovených podle tohoto zákona. Protože víc než 50 % třebíčských žáků pocházelo z chudých rodin, které školné vůbec nemohly platit, musela zaplacení celé částky vzít na sebe obec, jinak hrozilo vymáhání dlužného školného exekucí. Východiskem z těžké finanční situace byly krátkodobé půjčky z městské spořitelny, jež osobní hospodaření jen komplikovaly. Ale ani to neodradilo městskou radu od usilování o střední školu.⁶⁹

3.3 Vzdělanost na Moravě

Třebíč se konečně v dubnu roku 1885 dočkala dlouho očekávané zprávy z ministerstva vyučování, které schválilo přeměnit státní nižší gymnázium v Třebíči na české státní vyšší gymnázium. Česká mládež se již mohla vzdělávat v mateřském jazyce, protože jí to bylo bližší. Ne všichni studenti totiž uměli němčinu tak dobře, aby se mohli v tomto jazyce vzdělávat na takové úrovni, jak by si představovali.⁷⁰

V dubnu roku 1885 se týdenní tisk zabývá otázkou české měšťanské školy v okrese Třebíč. Uvádí se zde, že obyvatelstvo Třebíče těžce nese tu skutečnost, že nemá žádné měšťanské nebo jiné odborné školy, kde by byl český vyučovací jazyk. Na obyvatelstvo to působí dojmem poněmčování, protože německá měšťanská dívčí škola v Třebíči funguje, ale česká ne. Mnohé české dívky navštěvují německou měšťanskou školu, ale ne vždy všemu rozumí, proto se často stává, že mnohé věci papouškují z knih a neví, co to znamená. Lidé upozorňovali na skutečnost, že takové vzdělávání nedosahuje takového efektu, jak by mělo.⁷¹

Obyvatelé Moravy chtěli, aby se jejich děti mohly vzdělávat na Moravě. Postrádali ve své oblasti vlastní univerzitu, a proto i třebíčské obecní zastupitelstvo přijalo petici z února roku 1896, která požaduje zřízení české univerzity na Moravě. Situace se

---

⁶⁹ Sameš, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 519.

⁷⁰ Císařský dar navrácen. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 16, s. 1.

⁷¹ O české měšťanské škole. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 16, s. 1.

vyhrocuje protestem 23. května 1900 proti zrušení jazykových nařízení a proti nepřijatelné vládní osnově jazykového zákona.

3.4 Mění se společnost 19. století

Společnost 19. století se začala měnit, obzvláště dochází k posílení postavení tzv. třetího stavu a jistému ústupu šlechty do pozadí. Touto změnou se dostávají do popředí i osoby nešlechtického původu. Tento vliv je znát i na Moravě u brněnských biskupů. Z šesti biskupů na tomto úřadě byla polovina nešlechtického původu.⁷²

Druhá polovina 19. století je příznačná mimo jiné i usazováním prvních evangelíků v Třebíči. Všechny evangelické rodiny v Třebíči měly duchovní správu v Horních Vilémovicích. Několikrát do roka byla v Třebíči konána shromáždění. Vlastní kazatelé v Třebíči nebyli, a proto sem museli dojíždět ti z Horních Vilémovic, Hustopeče a dalších míst.⁷³

Mezi důležité události ve městě dále určitě patří založení Měšťanské besedy v roce 1861. Prvními členy byl například doktor Jan Bohuslav Müller. Na počátku šedesátých let navštívil Třebíč slavný geolog Barrande, který byl v Třebíči v kontaktu hlavně s doktorem Müllerem a doktorem Hanělem. Geolog Barrande cestoval vždy za svými studii, proto Třebíč nemohla být zřejmě opomenuta, což uvítali místní obyvatelé a byli na to právem hrdi.⁷⁴

Rok 1867 se vyznačuje také změnami na radnici. Po roce 1861 se politický tlak uvolňuje a poté dochází v roce 1867 na radnici k dočasnému počestění. Tento český vliv umožnil rozvoj spolkového života a tím nahradil staré nevyhovující organizace požární ochrany novou organizací, která byla založena na vzájemné dobrovolné pomoci.⁷⁵

---

⁷² Mezi biskupy nešlechtického původu patřili: biskup Gindl (1832-1841), Nöttig (1870-1882), Bauer (1882-1904). Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. *Člověk na Moravě 19. století*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 371-372. ISBN 80-7325-038-1.

⁷³ Zejda, R. *Dějiny chrámu sv. Martina v Třebíči*, Třebíč: Arca JiMfa, 1997, s. 54. ISBN 80-85766-79-5.

⁷⁴ Dr. Jan Bohuslav Müller, *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč.2,č.14,s.1.

⁷⁵ Sameš, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 543.

Další léta se nesou ve znamení změn. Dne 11. září roku 1878 se konaly volby do obecního zastupitelstva. Doba byla bouřlivější, proto se hejtman obával demonstrací a požádal zemské četnické velitelství o navýšení četníků, kteří by dohlíželi na pořádek. Obavy, jak se ukázalo později, byly zbytečné. Česká strana se přesvědčila, že na dohodu s německou stranou se nedá spoléhat, a proto se česká aktivita zvýšila, ale u německé strany došlo k rozkolu. Důsledek německého rozvratu tkvěl v tom, že aktivní členové strany měli svázané ruce a neměli již chuť pracovat ve prospěch města. Nové vedení převzalo od předešlého zastupitelstva dluh za stavbu silnice a další závazky, které muselo nové zastupitelstvo neodkladně řešit. Další volby si vyžádaly roční přípravu, která byla náročná pro oba tábory: jak pro tábor české strany, tak pro ten strany německé. Oba tábory nepodceňovaly své voliče a snažily se je přesvědčit na svoji stranu. Jedním z prostředků, jak si získat voliče, bylo ohlašování tzv. svobodných živností do živnostenského rejstříku. Po zaplacení příslušných daní, které byly stanoveny, měl držitel svobodné živnosti již volební právo. Tohoto využívala nejen česká, ale i německá strana. Německou stranu nejvíce překvapilo, že jednota českého obyvatelstva je silnější než německá. Němci podávali námítky proti volebnímu právu některých voličů. Bylo to však spíše proto, aby veřejnost byla uvedena v omyl. Vítězství ve volbách můžeme nazvat vítězstvím buržoazie a maloburžoazie. Jak bývalo obvyklé po volbách, na radnici došlo ke změnám, a to k propuštění německých úředníků. Čeština se stala jednacím řečí na úřadech, což přispělo ke vzniku více pracovních míst pro Čechy. Starosta Hassek, který stál za změnami a byl u volebního zápasu s Němci, zemřel 7. září 1883. Byla to velká ztráta a nezbývalo než doufat v lepší časy. Následující rok 1884 je v duchu nejen dělnických nepokojů, ale i sociálních problémů, které se projevují tuláctvím, a narušují tak veřejný klid a pořádek.⁷⁶

V květnu roku 1885 probíhají přípravy k volbám, které mají proběhnout ve dvou dnech, a to 2. a 5. června. Mezi hlavní úkoly, které se dostávají do popředí zájmu, patří hlavně agrární opravy, úprava živnostenského řádu, oprava volebního práva, konečné provedení rovného práva všech národností, oprava sociální, vydání nového soudního řádu a trestního zákoníku.⁷⁷

---

⁷⁶ Sameš, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 551-582.

⁷⁷ Přípravy k volbám. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 20, s. 1.

Demonstrace proti volební reformě provázejí 90. léta 19. století. Nespokojenost spočívala v nerovném hlasovacím právu, které záviselo na výši majetku, respektive výši daní a sociálním postavení. Voliči mohli být jen muži, ženy byly z hlasovacího práva vyloučeny. Voliči byli rozděleni do čtyř skupin, které se nazývaly kurie. Do první kurie patřili velkostatkáři, do druhé patřili obchodníci a živnostníci, mezi další pak patřila kurie měst a kurie venkovských obcí. V roce 1897 byla přidána další kurie, která byla označována jako všeobecná kurie, v které mohli hlasovat úplně všichni. Tuto nerovnost v hlasování kritizovalo především drobné měšťanstvo.⁷⁸

4. Duchovní klima 19. století

4.1 Omezení pracovní doby

I omezení pracovní doby se odráží do náboženského života, neboť tímto získávají věřící více času na náboženský život. V letech 1884–1885 dochází k omezení pracovní doby v továrnách na 11 hodin. K další změně dochází u mladistvých, kterým byla povolena osmihodinová pracovní doba, čímž byl způsoben jistý zlom v sociální politice.⁷⁹

V roce 1885 narůstá nedostatek pracovních míst a vzniká potřeba zlepšit péči o chudé, kteří nemohou najít práci, aby měli na živobytí. I když se průmyslová výroba rozrůstá, nestačí to pro značný počet lidí, kteří jsou bez práce.⁸⁰

Sociálním otázkám se věnoval i rodák z Třebíče Albín Bráf. Původem byl sice Albín Bráf z Třebíče, ale jeho působištěm byla převážně Praha.⁸¹ V letech 1874-1882 působil jako profesor na Obchodní akademii v Praze a v roce 1877 se habilitoval⁸² jako soukromý docent národního hospodářství na univerzitě a na české technice. V letech

---

⁷⁸ Pokorný, J. *Dějiny zemí koruny české II.*, Praha: Paseka, 1992, s. 104. ISBN 80-85192-28-4.

⁷⁹ Marek, J.; Štaif, J.; Pokorný, J. *České a československé dějiny II. od roku 1790 do současnosti.* Praha: Fortuna, 1991, s. 32I. SBN 80-85298-29-5.

⁸⁰ Janák, J. *Třebíč dějiny města II.*, Brno: Blok, 1981, s. 64. ISBN neuvedeno.

⁸¹ Jeho rodina se musela často stěhovat neboť úředník valdštejnského panství nepůsobil pouze na jednom místě. Bartoš, J.; Kovářová, S.; Trapl, M. *Osobnosti českých dějin.* Olomouc: Alda, 1995, s. 30. ISBN 80-85600-39-0.

⁸² Habilitace znamená udělení práva přednášet na vysoké škole. Klimeš, L. *Slovník cizích slov*, s. 227.

1882-1890 přednášel národní hospodářství na Karlově univerzitě v Praze, kde se stal prvním českým profesorem.⁸³ Zařazoval se mezi první přednášející, kteří přednášeli česky.⁸⁴ V roce 1890 se podílel na založení České akademie věd.

Albín Bráf je nazýván prvním českým národohospodářem. Vytvořil české národohospodářské názvosloví, zabýval se funkcí státu, prosazoval svobodu soutěže, odmítal přílišný liberalismus.⁸⁵ Bráf se ve svém díle také věnuje sociální politice církve v pojetí národního hospodářství. Jeho dílo je inspirováno také encyklikou *Rerum novarum*.

Tato Encyklika *Rerum novarum* se zabývá právem na spravedlivou mzdu, která by měla vykazovat takovou výši, aby stačila na obživu dělníka i jeho rodiny.⁸⁶ Také Bráf se věnoval případu minimální mzdy. Bráf důvěřoval působení církve v sociálních otázkách, ale zdůrazňoval potřebu vyučování sociálních věd na teologických fakultách. Byl zastáncem názoru, že důkladné studium může přispět praxi. Bráf si byl vědom, že sociální role církve je nenahraditelná a měla by být nedílnou součástí české společnosti.

Od roku 1905 byl členem panské sněmovny, kde jeho hlavní náplní byly úpravy a opravy domovského práva. Jeho činnost se týkala pojišťovnictví, zákona o veřejných nemocnicích.⁸⁷

---

⁸³ Albín Bráf se narodil 27. února roku 1851 v Třebíči. Později se odstěhoval do Čech, ale na Třebíč nezapomněl, protože často pobýval u babičky v Třebíči. Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*. Třebíč: Akcent, 2000, s.16. ISBN 80-7268-104-4.

⁸⁴ Od roku 1877 přednášel na vysoké škole technické. Specializoval se na politickou ekonomii. Patřil mezi oblíbené pedagogy. Jeho činnost nebyla pouze v univerzitních knihovnách, ale aktivně se zapojoval i do činnosti poslance a to od roku 1883; osobně se angažoval, aby byla založena zemská banka, podílel se na organizaci statistické služby, uzákonění dělnického a penzijního pojištění. Jeho veřejný život se projevoval i bohatou literární a publicistickou činností. Bráf patřil do skupiny staročechů. V 80. letech byl nejbližším spolupracovníkem. F. L. Riegra, který byl otcem jeho manželky. Na sklonku Riegrova života zastával Bráf činnost strany staročechů a po smrti tchána stanul v čele. Toto období již spadá do hlubokého poklesu staročeské strany. Augusta, P.; Brokl, J.; Honzáková, M. a kolektiv. *Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918*. Praha: Libri, 1996, s. 47. ISBN 80-85983-06-0.

⁸⁵ Již v roce 1899 vychází v Praze Listy o studiu národohospodářském. Albín Bráf čerpá informace od anglického ekonoma, filozofa Johna Stuarta Milla. Mezi další jeho studie patří autoři německé historické školy. Dostává se až k rakouské škole, s níž ve všem ale nesouhlasil. Bráf pokládá za účelné hospodaření i mravní a intelektuální potřeby. Jeho dílo se zaměřuje na sociální problematiku, o kterou projevuje značný zájem. *Ottova všeobecná encyklopedie*. Praha: Ottovo nakladatelství-Cesty, 2003, s. 161. ISBN 80-7181-938.

⁸⁶ *Rerum novarum* je encyklika papeže Lva XIII. O dělnické otázce z 15. Května 1891. *Rerum Novarum*. [online]. Rerum Novarum, 2012 [cit. 2012-5-22].

Dostupné na WWW:

<http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/RerumNovarum.htm>.

⁸⁷ Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*. Třebíč: Akcent, 2000, s. 17. ISBN 80-7268-104-4.

Co se týká otázky vlastnictví, zastává Bráf právo na soukromé vlastnictví a považuje je za přirozené právo. Ve svých studiích vysvětluje, že vlastnictví má sloužit pro osobní rozvoj a pro rozvoj rodiny. Bráf upozorňuje na stanovení smlouvy mezi zaměstnavatelem a dělníkem, na stanovení odměny za práci.

Bráf působil nejen jako aktivní politik, ale i poslanec Říšské rady a pak i jako ministr. Netajil se tím, že je oddaný vlastenec a také že úloha římskokatolické církve je nezastupitelná. V církvi viděl nositelku národních tradic. Vzdělání kladl Bráf na přední místo. V roce 1902 měl přednášku na sjezdu katolických teologů na Velehradě, kde se hovořilo o sociální úloze církve.⁸⁸ Bráf obohatil svými studiemi dějiny národohospodářských teorií a nauk.⁸⁹

Zachovával tradice národního obrození a v této souvislosti se také setkával s profesorem T. G. Masarykem. Své paměti začal psát roku 1908, ale poznámky z období dětství již nedokončil.⁹⁰

Zákeřná choroba v roce 1912 ukončila jeho život. Svůj odkaz zanechal v řadě význačných žáků, kteří pak navázali na jeho činnost.⁹¹ Bráf je autorem mnoha prací, které byly později vydány, a to v letech 1922 až 1924 pod názvem A. Bráf, Život a dílo.⁹²

4.2 Duchovní atmosféra 19. století

K dalším významným změnám dochází 19. dubna roku 1885, kdy je uveřejněn zákon, který se týká dotace katolického duchovenstva. Je přesně stanoveno vše, co se týká příjmů, např. jak mají být účtovány nebo jak se mají zaúčtovat výdaje. Vše je

---

⁸⁸ Informace jsou dostupné na WWW:<<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2000-3/Socialni-uloha-knezstva-v-dile-Albina-Brafa.html>>

⁸⁹ Kutnar, F. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 161. ISBN nevedeno.

⁹⁰ Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*, s. 17.

⁹¹ *Teologické texty, sociální úloha kněžstva*. [online]. Teologické texty, 2012 [cit. 2012-5-22].

Informace jsou dostupné na WWW:< <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2000-3/Socialni-uloha-knezstva-v-dile-Albina-Brafa.html>>

⁹² Kvasil, B.; Bakovský, Z.; Baruš V. a kol., *Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1984, s. 542. ISBN nevedeno.

přesně a jasně dáno, aby se zpřehlednila administrativa.⁹³ V této době se také připravují volby a v dobovém tisku se uvádí jména kandidátů. Těmi jsou Dr. Sturm, který náležel ke kandidátce levice a nechtěl křivdit Němcům, ale snižoval český národ, a Mudr. Fritz, který kandidoval za národní stranu a byl praktickým lékařem v Jihlavě.⁹⁴

Na konci roku 1886 je uveden v platnost nový pohřební řád, který stanovuje závazná nařízení pro pohřbívání, jako například, že každý případ úmrtí musí být bez prodlení ohlášen lékaři, kterému je svěřeno v Třebíči ohledání mrtvol. Poplatky za pohřební místa se řídí předepsaným tarifem. Doprava na hřbitov je předepsána pro pohřební vozy. Zemře-li někdo na důsledky nakažlivé choroby, nedovoluje se vystavení rakve s mrtvolou v cizím domě nebo v kostele. Mrtvola se musí bez průvodu převézt na hřbitov a musí být ihned pohřbena. Pohřební tarif je přesně stanoven, aby nedocházelo k nezákonnému obohacování na úkor pozůstalých. Obyvatelstvo s touto skutečností bylo seznámeno prostřednictvím tisku, kde byly veškeré podrobnosti vyčísleny, popsány. Vše bylo srozumitelně sděleno, aby široká veřejnost porozuměla danému tématu.⁹⁵

Duchovní klima se na konci 19. století značně mění. Důvodů, které se pak odráží v běžném životě, je mnoho. Objevují se různé národnostní, ale i sociální konflikty, které přináší problémy a vnáší méně optimismu do života. Katolicismus se v této době chápe spíše jako světový názor, a ne jako náboženství.⁹⁶ Náboženský život a zbožnost každé doby měla jinou povahu.⁹⁷

Pro Třebíč byl důležitý rok 1888, neboť v tomto roce byl založen sirotčinec, který nesl jméno Františka Josefa I. Sirotčinec byl od roku 1891 svěřen do péče školským sestrám, které svoji obětavou prací byly příkladem pro ostatní a vnášely pohodu a klid do každodenního života.⁹⁸

Konec 19. století přináší sociální konflikty. Na tuto nelehkou dobu reflektuje pastýřský list, a to v létě roku 1885. Pastýřský list je rozdělen do 8 částí. V první části se věnuje vzrůstající se nevěře, v druhé části se zabývá materialismem, třetí část

---

⁹³ Upravení kongruy. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 20, s. 2.

⁹⁴ Přípravy k volbám. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 20, s. 1-2.

⁹⁵ Nový řád pohřební. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 3, č. 51, s. 1.

⁹⁶ Bělina, P. *Dějiny země koruny české II.*, Praha: Paseka, 1992, s. 108. ISBN 80-85192-28-4.

⁹⁷ Pekař, J. *O smyslu českých dějin*. Praha: Rozmluvy, 1990, s. 392. ISBN 0 946352 70 4.

⁹⁸ Hrudíčka, A. *Topografie diecese brněnské*, s. 446.

poukazuje na zanedbávání Kristem ustanovených prostředků milosti a spasení, čtvrtá část je zaměřena proti znesvěcování neděle a svátečních dnů, pátá část je věnována národnostním problémům a šestá část zednářským spolkům, v sedmé části vystupuje proti znemravňujícímu tisku a v osmé části se věnuje křesťanskému rodinnému životu. Pastýřský list objasňuje a vysvětluje daná témata a uvádí příklady z Písma svatého, které by nás měly oslovovat a vést blíže k Bohu. Pastýřský list klade do popředí a zdůrazňuje, že všichni lidé jsou božského pokolení, že všichni jsme dětmi Božími a všichni jsme povoláni do Božího království.⁹⁹

Dne 20. dubna roku 1884 vydává svatý otec Lev XIII. encykliku *Humanum genus*, která je zaměřená proti tajnému spolku svobodných zednářů. Svatý otec označuje činnost svobodných zednářů za škodlivou a odsuzuje jejich zásady.¹⁰⁰

4.3 Tíživá sociální situace

V náboženském životě Třebíče se odráží i tíživá sociální situace, která se projevuje formou tuláctví. V měsíci březnu roku 1885 proběhla v týdenním tisku zpráva o zamezení tuláctví, kterou vydalo okresní hejtmanství pro obecní představitele a farní úřady. Důvod byl ten, že každým rokem vzrůstá tuláctví a žebráctví, které narušuje poklidný chod měst, protože obtěžuje obyvatelstvo. Církev se snažila být nápomocná těmto lidem, kteří byli označováni jako tuláci. Neměli bychom nechat ubohé upadnout v záhubu, ale mělo by se jim pomoci, jak se píše v tehdejšímu tisku. Chudí, kteří nemohou již pracovat, mají podporu ze strany obce, která je podporována místním obyvatelstvem. Například chudý cestující, který je ochoten pracovat, by měl obdržet v náležitě hospodě stravu na jeden až dva dny za několikahodinovou práci a pak by mohl jít dál. Byl zřízen spolek, který podporuje pomoc chudým. K tomu, aby to mohlo fungovat, nestačí pouze práce chudých cestujících, ale byla by nutná podpora okresních poplatníků, která by byla stanovena výměrou daně.¹⁰¹

---

⁹⁹ Pastýřský list. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 27, s. 2.

¹⁰⁰ Pastýřský list. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 27, s. 2.

¹⁰¹ O zamezení tuláctva. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 2, s. 1.

Dne 1. srpna roku 1885 se *Listy ze západní Moravy* věnují opět otázce tuláctví, která je stále aktuální a vyžaduje ráznější řešení, aby neobtěžovala místní obyvatele, ale nejen ty. Tuláctví se stává jistým břemenem, které si město nese s sebou a neví, jak se toho břemena zbavit, aby nešťastníkům neublížilo. Zákon z 24. května roku 1885 č. 89 říká, že kdo se potuluje a nemá prostředky ke svému zaopatření a snaží se je nečestným způsobem získat, bude potrestán jako tulák. Trest pro tuláctví je od jednoho do tří měsíců. Za žebrání může být trest od osmi do tří měsíců. Za žebráka se považuje ten, kdo žebrá na veřejných místech nebo chodí dům od domu a žádá jídlo, pití, má nechut pracovat a spoléhá na veřejnou dobročinnost. Zákon dále uvádí, že v každé zemi by se měla zřídit taková pracoviště, která by zlepšila situaci a umožnila práci tulákům. Nebyly-li by pracovní příležitosti v daném místě, kde by se tulák pohyboval, pak by měl tulák mít možnost odejít tam, kde je volné pracovní místo, například i do jiné země. Zákon stanovuje podmínky, které by byly závazné pro přijetí na zřízené pracoviště. Uchazečova práce by měla být k upotřebení. Uchazeč by měl být zdravý, neměl by trpět duševní chorobou nebo nakažlivou chorobou, nemělo by se jednat o těhotnou ženu nebo kojící ženu. Zákon dále popisuje, jak by se měl zájemce o místo ucházet, co by měl dodržovat.¹⁰²

Souvisí to s nezaměstnaností, která narůstá, a lidé se tak dostávají do tíživých situací, protože často pak nemají na živobytí a svoje východisko vidí jen v tuláctví. Situaci řeší po svém a mnohdy se nedobrovolně stávají tuláky. Vzniká mezinárodní organizace tuláků, která požaduje změnu stávajících sociálních zařízení. V následujících letech se více organizuje dělnické hnutí, které zasahuje i Třebíč a dělnictvo. Roku 1888¹⁰³ dochází ve firmě Budischowsky ke stávkě. Stávkující požadují nižší pracovní dobu, vyšší mzdu a lepší pracovní podmínky. Konec osmdesátých let se více vyznačuje zápasem dvou společenských tříd. Na jedné straně měšťanstvo a na druhé straně dělnictvo. Často se stávalo ze strany zaměstnavatele, že dělnické rodiny byly donuceny dávat zapisovat své děti do německých škol, a když tak neučinily, hrozila jim výpověď z práce. Dělnické hnutí rostlo a vyvrcholilo rokem 1890, kdy byla poslána delegace koželuhů do Vídně. Hejtman se snažil tuto situaci řešit tak, že zakazoval veřejné schůze.

---

¹⁰² Nové zákony proti tulákům. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 12, č. 31, s. 1.

¹⁰³ Rok 1888 byl významný také zákonem o povinném nemocenském pojištění dělnictva, který doplňoval starý zákon o úrazovém pojištění. Zákon byl odsouhlasen vídeňskou sněmovnou 30. března 1888. Čornej, P.; Pokorný, J.; Bartlová, M. *Osudové osmičky*. Praha: Lidové noviny, 1999, s. 268. ISBN 80-7106-322-3.

Hejtman porušoval i tehdy nedokonalé shromažďovací právo, když zakazoval, aby se dělnictvo shromažďovalo. Dne 17. ledna roku 1892 se touto záležitostí zabýval i parlament, a to konkrétně poslanec Dr. Kounic a Dr. Kramář, kteří vytýkali hejtmanovi jeho jednání vůči dělnictvu.¹⁰⁴

Rok 1897 byl zlomový obzvláště pro úředníky, ale nejen pro ně, protože každý musel občas navštívit nějaký úřad, neboť přibýlo více vyřizování na úřadech. Od dubna r.1897 vyšlo v platnost jazykové nařízení, které ukládalo, že státní úředníci musí ovládat dva jazyky, a to jazyk český i německý.¹⁰⁵

4.4 Rozvoj průmyslu

Rok 1898 byl pro Třebíč významným z hlediska elektrifikace. Koncem roku 1898 došlo k zahájení provozu elektrárny, která byla postavena budapešťskou firmou Ganz a spol. Firma souhlasila s návrhem, že parní elektrárna bude po třiceti letech bezplatně předána obci. Po zprovoznění elektrárny se Třebíč dočkala veřejného elektrického osvětlení.¹⁰⁶

Aby chod města mohl probíhat plynule, nemohly být opomenuty silnice, ale i železnice, pošta a neodmyslitelný telegraf, které byly koncem 19. století nejdůležitější podporou rozvoje obchodu a průmyslu. V třebíčském hejtmanství se nacházela značně rozvětvená silniční síť, která přispívala k většímu rozvoji průmyslu. Železniční spojení se také rozšiřovalo a přispělo k pohodlnějšímu cestování a přiblížení vzdálených míst, což nejen místní obyvatelé přivítali s povděkem.¹⁰⁷ Vlak z Třebíče do Brna jezdil dvakrát denně. Cesta z Brna do Jihlavy trvala 4 hodiny a 53 minut. Jízdenka pro I. třídu stála 2 zlaté a 13 krejcarů. II. třída stála 1 zlatý a 42 krejcarů.¹⁰⁸ Stanice byly označovány česko-německým nápisem Třebíč – Trebitsch. Dvojjazyčné označení nebylo nic neobvyklého, neboť v našich zemích za Rakouska to bylo běžné. Také na úřadech a veřejných budovách to bylo stejné.

---

¹⁰⁴ Sameš, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s.551-582.

¹⁰⁵ Pekař, J. *Dějiny československé*. Praha: Akropolis, 1991, s. 193-194. ISBN 80-900354-2-6. s. 193-194.

¹⁰⁶ Janák, J. *Třebíč Dějiny města II.*,s. 106.

¹⁰⁷ Křivý, K. *Hejtmanství třebíčské*, s. 25-28.

¹⁰⁸ Joura, J. *Procházký starou Třebíčí podruhé*. Třebíč: Amaprint, 2006, s. 15-17. ISBN neuvedeno.

5. Třebíčské farnosti 19. století

5.1 Zajímavosti z farností 19. století

V roce 1867 navrhl kaplan u sv. Martina František Diviš, že by se na hlavním náměstí, kde dříve býval pranýř, kde byli popravováni odsouzení, a to až do poloviny 18. století, kdy město mělo povolení vykonávat hrdelní moc, mohlo postavit sousoší slovanským věrozvěstům Cyrilu a Metodějovi. Na tuto skutečnost zareagovala manželka Dr. J. M. Haněla, která byla iniciátorkou sbírky k získání potřebných financí. Nebyla na to sama, neboť se chodilo dům od domu a vybíralo se do pokladničky. Sbírkou se zúčastnili všichni obyvatelé bez rozdílu, a to ze všech vrstev. Do pokladničky přispívali i studenti a řemeslníci. Peníze se získávaly i ze zábav, které se konaly ve prospěch postavení pomníku na náměstí. Sběrka činila 2 487 zlatých, které byly předány organizačnímu výboru, jenž byl zřízen pro postavení pomníku.¹⁰⁹

Mezi významné události obzvláště pro farníky patřilo jmenování čestných občanů města Třebíče. Nejen farníci ocenili toto rozhodnutí městského výboru, ale i ostatním se tento významný čin městského zastupitelstva zamlouval. Na začátku roku 1885 byli výborem města jmenováni moravský místodržitel Dr. hrabě Bedřich Schönborn a biskup naší diecéze Dr. František Bauer.¹¹⁰

5.1.1 Dobový tisk

Do náboženského života se odrazil i dobový tisk, který zaznamenával významné události z regionu. Mezi významné události, které tisk neopomenul, patří také ta z března roku 1885, kdy bylo vyjádřeno v tisku poděkování všem účastníkům, kteří se dne 23. února přišli rozloučit k věčnému odpočinku s panem doktorem Janem Bohuslavem Müllerem, který byl rodákem Třebíče a zasvětil celý svůj život studiu umění.¹¹¹ Věnoval se také literární činnosti a svou znalost jazyků využil k překladům.

---

¹⁰⁹ Joura, J. *Procházky starou Třebíčí*, s. 70-71.

¹¹⁰ Ve zvláštním sezení výboru. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 4, s. 3.

¹¹¹ Dr. Jan Bohuslav Müller. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 13, s. 1.

Vychovatelství mu také nebylo cizí, proto důkladně studoval spisy Jana Amose Komenského.¹¹²

Dobový tisk zaznamenal také svatodušní pondělí roku 1885, kdy se uskutečnila pouť z Třebíče na posvátný Velehrad. Této pouti se zúčastnilo přes 400 osob pod vedením p. faráře P. J. Kratochvíla z Trnavy a p. P. Fr. Zvejšky, faráře ze Stříteže. V čele průvodu byl ministranty nesen kříž a prapor sv. Cyrila a Metoděje. Během celé poutě se zpívaly cyrilo-metodějské písně. Nadobyčejně velká účast byla zajištěna farníky z chrámu od sv. Martina s farářem P. Albertem Chlumeckým a v čele byl s p. Antonínem Trávníčkem. Na konci Třebíče P. Albert Chlumecký vysvětlil poutníkům význam této pouti, požehnal jim na další cestu a vrátil se do Třebíče. Procesí s poutníky provázené písněmi dorazilo až do Rosic, kde po namáhavém dni, ale plném zážitků, se všichni odebrali po příchodu spát. Druhý den již o půl páté byla sloužena v Rosicích ranní mše svatá pro poutníky. Po mši svaté se vydali poutníci do Brna, a tak se více přiblížili k Velehradu.¹¹³

Dobový tisk zaznamenává i konec školního roku 1884-1885 na Gymnáziu v Třebíči, kdy byl oslaven velkou slavnostní mší svatou „Te Deum“ v 9 hodin ráno, v chrámu sv. Martina. Po mši svaté bylo rozdáno studentům vysvědčení. Gymnázium v té době mělo 277 studentů, kteří byli rozděleni do deseti tříd, z toho 4 třídy byly německé, 5 českých a 1 třída byla česká, ale paralelní. Na konci roku bylo studentů 263. Z Třebíče bylo 74 studentů, z Moravy 186, z Čech 11, z Dolních Rakous 5, z Uher 1. Dle národnosti bylo 234 Čechů, 43 Němců. Z tohoto počtu bylo dle vyznání 240 katolíků, 7 evangelíků a 30 židů.¹¹⁴

Tehdejší noviny také neopomenuly zmínit úmrtí velezasloužilého kněze. Uvádí se v nich, že dne 6. listopadu roku 1886 dokončil svůj život po delší nemoci velezasloužilý kněz, důstojný pan P. Vilém Sova, vikář kapucínského kláštera v Třebíči. Po ukončení svaté oběti se odebral do kaple sv. Barbory, aby přijal do řehole některé členy 3. řádu. Modlil se s nimi a přes hodinu k nim promlouval. K velkému ustrnutí najednou přítomní upozorovali, že otec pojednou ustává v řeči, že se plete, a měli dojem, že omdlí. Přivolali lékaře, který naznal, že pokročilý věk 90 let nedává velkou naději na zotavení.

---

¹¹² Dr. Jan Bohuslav Müller. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 14, s. 1.

¹¹³ Pout' z Třebíče na posvátný Velehrad. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 23, s. 3.

¹¹⁴ Konec školního roku. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 28, s.5.

Po celý týden nemohl Sova přijímat stravu, a proto velice slábnul a snad bez bolesti se odebral na věčnost. Velikou zálibu měl otec Vilém ve vyučování mládeže. Mnozí na něj vzpomínají určitě rádi, protože jim byl rádcem a učitelem. Jeho rady si mládež brala k srdci, protože jim byly podány s láskou. Dne 8. listopadu v 10 hodin byly tělesné pozůstatky otce P. Viléma Sovy uloženy na zdejším hřbitově. V dobovém tisku se uvádí: „*Budiž mu země lehká.*“¹¹⁵

5.2 Katolické a jiné spolky

Velice zdařilým činem bylo založení tělovýchovného sdružení Orel, které vzniklo pro mládež a dorost. Dospívající zde trávili smysluplně volný čas a upevňovali si kondici v katolickém duchu.¹¹⁶

V červnu roku 1882 zahájil svou činnost v Třebíči Sokol, kterému předcházelo tělocvičné sdružení z roku 1863 a od roku 1873 přešlo v Sokol. Činnost obou tělocvičných sdružení netrvala však dlouho. Cvičilo se na mnohých místech, jako například ve školní tělocvičně na dvoře městské radnice nebo v sále Besedního domu. Na jaře roku 1892 členové Sokola zakoupili za 300 zlatých část velké zahrady ve Smrtné ulici, kde měli v úmyslu postavit tělocvičnu. Prodej byl dohodnut o Velkém pátku, snad proto byla požadovaná jen symbolická cena za pozemek, který měl jinak určitě větší hodnotu. Dne 15. listopadu roku 1892 byla tělocvična již uvedena do provozu. V dalších letech 1903-1904 byla tělocvična v krátké době rozšířena o šatny a sociální zařízení a nechyběl ani byt správce. Tělocvična, nebo můžeme říci sokolovna, nesloužila pouze k cvičení, ale pořádaly se zde i jiné akce, jako například maškarní zábavy, sokolské šibřinky, plesy. Za první světové války od 23. listopadu roku 1915 byla zakázána činnost Sokola kvůli bratrskému smýšlení s Ruskem a Srbskem.¹¹⁷

Důležitou roli hrály spolky katolických tovaryšů, které měly nejen úlohu sociální, ale i výchovnou a vzdělávací. Mezi zakladatele patří německý katolický kněz Adolf

---

¹¹⁵ P. Vilém Sova. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 3, č. 45, s. 3.

¹¹⁶ Fiala, P.; Foral, J.; Konečný, K. *Český politický katolicismus*. Brno: CDK, 2008, s. 61. ISBN 978-80-7325-155-0.

¹¹⁷ Joura, J. *Procházky starou Třebíčí*, s. 155-156.

Kolping, který dal podnět k založení. V českých zemích se začaly spolky katolických tovaryšů rozšiřovat od roku 1848. Vznikaly v takřka každém větším městě.¹¹⁸

Roku 1868 byla založena v Třebíči Jednota katolických tovaryšů, kteří od roku 1904 začali také pořádat pochodová cvičení a v dalších letech k nim přidali i tělocvik. Roku 1908 vzniká Tělocvičný odbor Jednoty katolických tovaryšů. V roce 1909 byl pozměněn název na Křesťansko sociální tělocvičný odbor Orel v Třebíči. V českých zemích byl celostátně Orel založen roku 1908.¹¹⁹

Mezi další spolky, které v okrese Třebíč působily, patřily: 14 čtenářských a pěveckých spolků, 4 tělocvičné a sokolské jednoty, 3 hospodářské spolky, 20 hasičských spolků, 2 veteránské spolky, 15 dělnických spolků, 1 učitelský spolek, 6 nemocenských spolků a jiné.¹²⁰

5.2.1 Čtenářský spolek

V roce 1844 uskutečnil Jan Haněl své přání a založil český čtenářský spolek. Tento spolek mohl vzniknout pouze na jeho vlastní náklady, neboť obec zřízení tohoto spolku nepodpořila.¹²¹ Jan Haněl se narodil roku 1808 v Křeseticích u Kutné Hory a roku 1835 se usadil v Třebíči.¹²² Bouřlivý rok 1848 byl pro Jana Haněla velice významným i na základě událostí, které s sebou přinášel. V této době totiž Haněl založil Měšťanskou besedu, která byla prvním českým vlasteneckým sdružením.¹²³ Haněl byl doktorem medicíny a v roce 1871 byl zvolen poslancem. Nevěnoval se jen politice, ale také literární činnosti.¹²⁴

---

¹¹⁸ Fiala, P.,; Foral, J.; Konečný, K. *Český politický katolicismus*, s. 17-18.

¹¹⁹ Joura, J. *Procházky starou Třebíčí*, s. 162.

¹²⁰ Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 40.

¹²¹ Spolu s křesťanským jménem Jan používal i jméno Miloslav. Informace jsem čerpala z webových stránek Městské knihovny v Třebíči. *Městská knihovna v Třebíči, Haněl*. [online]. Městská knihovna v Třebíči, 2012 [cit. 2012-6-10]. Dostupné na WWW:<<http://www.knihovnatr.cz/vyroci2003.htm#hanel>>.

¹²² Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 114.

¹²³ Toto sdružení mělo své stanoviny, které měly pozdvihnout vlastenectví a přispět k občanské pospolitosti. Mezi další významné body patřilo mimo jiné také dostat do popředí český a slovenský jazyk, který nemálo upadal a dostával se do pozadí. Nikodem, V. *Stručné dějiny města Třebíče*, s. 58.

¹²⁴ Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*, s. 114.

V Třebíči působil jako městský lékař. V prosinci roku 1871 byly vypsané nové volby, v kterých třebíčská národní strana usilovala o znovuzvolení Dr. Haněla.¹²⁵

Haněl stál v čele České národní strany a zastával pozici radního, hájil české zájmy ve městě. Za své zásluhy pro město byl roku 1883 jmenován čestným občanem města, protože díky jeho podpoře ve volbách roku 1867 byl zvolen první český starosta Třebíče.¹²⁶ Haněl patří mezi národní buditele, neboť měl veliké zásluhy na vítězství Čechů na radnici. Přispěl tak k posílení českého sebevědomí.¹²⁷

5.2.2 Muzejní spolek

Mezi významný počín města patří vznik Muzejního spolku v r. 1898, jehož iniciátorem byl Adolf Kubeš. Počítá se také mezi spoluzakladatele Měšťanské besedy.

V letech 1883-1907 působil v čele třebíčské radnice. V době, kdy byl starostou, se zbudoval roku 1885 pomník Cyrila a Metoděje na Karlově náměstí. Působil v čele Staročeské strany. Jeho zásluhy byly právem vyzvednuty, a to v r. 1898, kdy byl oceněn Rytířským řádem Františka Josefa I. Toto ocenění dostal v jubilejním roce 50. výročí počátku panování Františka Josefa I.¹²⁸

Adolf Kubeš již v roce 1875 patří mezi čestné občany Třebíče. Zařazuje se mezi první autory dějin města Třebíče.¹²⁹

---

¹²⁵ Srov. Janák, J. *Třebíč. Dějiny města*, s. 68-180.

¹²⁶ Informace jsem čerpala z webových stránek Městské knihovny v Třebíči. *Městská knihovna v Třebíči, Haněl*. [online]. Městská knihovna v Třebíči, 2012 [cit. 2012-6-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.knihovnatr.cz/vyroci2003.htm#hanel>>.

¹²⁷ *Čestní-občané-města Třebíče*. [online] Čestní-občané-města Třebíče, 2012 [cit. 2012-6-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.trebic.cz/cestni-obcane-mesta-trevice/d-1890/p1=9803>>.

¹²⁸ K velice významným počínům patří také bezesporu vybudování městského vodovodu, nové kanalizace, osvětlení ulic a otevření obchodní školy. Mimo jiné byla za jeho působení na radnici postavena nemocnice, gymnázium, obchodní školy, poštovní budova, městské jatky, hasičská zbrojnice. Jeho zásluhy jsou nemalé, zvláště také v rozvoji školství ve městě. Jeho činnost v řadě vlasteneckých spolků byla velice významná. Od roku 1874 se stává předsedou I. občanské záložny. Roku 1878 se angažuje na založení české Tělocvičné a hasičské jednoty. Joura J., *Procházky starou Třebíčí*, s.117.

¹²⁹ Adolf Kubeš je třebíčský rodák, který žil v letech 1845-1908. *Čestní-občané-města Třebíče*. [online] Čestní-občané-města Třebíče, 2012 [cit. 2012-6-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.trebic.cz/cestni-obcane-mesta-trevice/d-1890/p1=9803>>.

5.2.3 Společnost J. F. Kubeš a J. Lorenz

Mezi významné osobnosti, které přispěly k rozvoji Třebíče, patří bezesporu Jindřich Lorenz, který se narodil 20. srpna 1854 v Třebíči.¹³⁰ Vyučil se knihkupcem v dnešním Havlíčkově Brodě a poté spolupracoval se Spolkem československých knihkupeckých účetních. Během svého působení ve Vídni v roce 1877 se stal spolumajitelem knihkupectví a antikvariátu. Roku 1880 přesídlil do Třebíče, kde založil společnost J. F. Kubeš a J. Lorenz.¹³¹ Je znám jako nakladatel a průkopník turistiky. Jindřich Lorenz měl za své spolupracovníky i Gustava Friedricha, profesora pomocných historických věd z Karlovy univerzity, který redigoval některé jeho edice. Lorenz byl velkým propagátorem turistiky, a proto shromáždil bohatou sbírku pohlednic nejen Třebíče. Lorenz byl průkopníkem kapesních oboustranných slovníků, které je ještě dnes možno používat. Nejen odborníky jsou ceněna Lorenzova kolibří vydání krásné literatury.¹³²

5.3 Katolická moderna

Na konci 19. století a počátkem 20. století se projevuje hnutí katolického kněžstva, které se prezentuje v časopisech *Nový život*, *Rozvoj*, *Rozkvět*, *Bílý prapor*, *Mane*, *Nezmar*. Hnutí se nazývá Katolická moderna a sympatizuje s pracujícím lidem; zdůrazňuje také sociální otázky. Církevní představitelé se vyjádřili ke Katolické moderně záporně.¹³³ Mezi členy Katolické moderny patří také Jakub Deml, který působil na Třebíčsku.¹³⁴

---

¹³⁰ Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*, s. 104.

¹³¹ *Slovník-nakladatelstvi.cz, Jindřich Lorenz*. [online]. Slovník-nakladatelstvi.cz, 2012 [cit. 2012-6-14]. Dostupné na WWW: < <http://www.slovník-nakladatelstvi.cz/nakladatelstvi/jindrich-lorenz.html> >.

¹³² Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*, s. 104-106.

¹³³ Medek, V. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: České katolická charita, 1982, s. 319-321.

¹³⁴ Jakub Deml se narodil 20. srpna roku 1878 v Tasově. V letech 1891-1898 studoval na třebíčském Gymnáziu. V letech 1898-1902 studoval v brněnském katolickém semináři, kde byl poté v roce 1902 vysvěcen na kněze. Po vysvěcení působil na mnoha místech, ale nejdéle se zdržel v Babicích, kde působil od roku 1904 do roku 1906. Z důvodu neustálých stížností byl nakonec penzionován, jako důvod byla uvedena jeho srdeční choroba. Penzi nepobíral, protože odmítl o ni požádat. Po dvou letech mu pak byl přiznán minimální důchod. Zejda R., Hedbávný M., Jindra P., *Osobnosti Třebíčska*, s. 30-31.

Jakub Deml započal svoji literární činnost už v době studií jako bohoslovec. Od roku 1903 se objevují jeho literární příspěvky v časopisech Katolické moderny.¹³⁵

Jakub Deml nebyl jen kněz, ale i spisovatel, překladatel a básník. Mezi jeho přátele patřil i Otakar Březina a Vítězslav Nezval. Otakar Březina nebylo jeho pravé jméno, rozený byl Václav Ignác Jebavý.¹³⁶

První „deníkovou“ knihou Jakuba Demla je kniha Rosnička z roku 1912. Tato kniha vznikla hlavně z dopisů. Dalších 130 knih, které byly vydány, mělo být po roce 1948 zapomenuto.¹³⁷

Ve válečném a poválečném období se Demlova tvorba dotýkala především náboženského tématu. Ve své tvorbě se zabývá tajemstvím lidské existence.¹³⁸

Jakub Deml zemřel 10. února roku 1961 v Třebíči. Pro své názory a svoji upřímnost se velice často dostával do střetu s nadřízenými, proto mu roku 1908 brněnská konsistoř zakázala psát i překládat.¹³⁹ Veliký vliv na jeho tvorbu mělo přátelství s Otakarem Březinou. Jeho dílo má v sobě citovou výbušnost i meditativní hloubku.¹⁴⁰ Stalo se legendou, má své obdivovatele, ale i odpůrce. Jako katolický kněz byl Deml prodchnutý nezpochybnitelnou vírou.¹⁴¹

---

¹³⁵ Portal.cz.[online]. Portal.cz.,2012 [cit.2012-6-23].

Dostupné na WWW:<<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=4043>>.

¹³⁶ Narodil se u Telče a po studiu působí jako učitel v Jaroměřicích nad Rokytnou. Je znám jako básník, esejista a překladatel. Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*, s. 20-21.

¹³⁷ Je tomu dobře, že tomu tak není. Mnoho Demlových rukopisů se ještě nachází v archívech, ale i u sběratelů. Mezi rukopisy jsou i vzkazy o jedné větě a projevy, které jsou napsány malebným českým jazykem. Zřejmě toto byl důvod, proč před 4 lety na Filozofické fakultě začali tvořit archiv ze zapomenutých literárních rukopisů. Rozptýlené dopisy, *Katolický týdeník*, 2011, roč. 22., č. 7., s. 5.

¹³⁸ Lemaitrová, N.; Quinsonová, M. T.; Sotová, V. *Slovník křesťanské kultury*, s. 439.

¹³⁹ Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*, s. 20.

¹⁴⁰ Bartoš, J.; Kovářová, S.; Trapl, M. *Osobnosti českých dějin*, s. 54.

¹⁴¹ Informace jsem čerpala z Katolického týdeníku č. 12, roč. 2012. *Katolického týdeníku č. 12, roč. 2012*. [online]. 2012 [cit. 2012-5-22].

Dostupné na WWW:<<http://www.katydz/index.php?cmd=page&type=11&article=6149>>.

6. Třebíč poznamenaná 1. světovou válkou

6.1 Začátek první světové války

První světová válka se také někdy nazývá Velká válka. Začala 28. června roku 1914.¹⁴² Válka začala atentátem na arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este, který spáchal bosenský Srb Gavrilo Princip.¹⁴³ Habsburská dynastie tak prohrála svůj boj roku 1914, kdy se Rakousko-Uhersko stalo německým protektorátem.¹⁴⁴

Zpočátku se sarajevský atentát chápal jako další epizoda regionálních bojů a nezdálo se pravděpodobné, že spor přeroste v celoevropský konflikt.¹⁴⁵ Rakousko – Uhersko vyhlásilo 26. července roku 1914 částečnou mobilizaci.¹⁴⁶ Dne 28. července Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Srbsku. Válka postupně ochromila celou Evropu.¹⁴⁷ Diplomaté od Londýna přes Paříž se snažili konflikt udržet na území Balkánu.¹⁴⁸

Na stranu Srbska se přidalo Rusko a k Habsburské monarchii se přiklonilo Německo, které pak vyhlásilo válku Rusku a v zápětí napadlo Belgii a Francii.¹⁴⁹ Nejdůležitější boje probíhaly na třech frontách a byly značně vyčerpávající.¹⁵⁰

---

¹⁴² Fidler, J. *Dějiny evropské civilizace*, s. 187.

¹⁴³ Vinen, R. *Evropa dvacátého století*. Praha: Vyšehrad, 2007, s. 54. ISBN 80-7021-735-9.

¹⁴⁴ Taylor, A. *Poslední století habsburské monarchie*, s.343.

¹⁴⁵ Dědic rakousko-uherského trůnu a jeho žena byli zavražděni. Atentát způsobil neúprosnou mašinérii, která vyústila k válečnému konfliktu, který se dostal do popředí mezinárodního zájmu. Carbonell, Ch. *Evropské dějiny Evropy*, s. 237-238.

¹⁴⁶ Buchvaldek, M.; Haubelt, J.; Havránek, J. *Dějiny Československa v datech*, s.280.

¹⁴⁷ Válčilo se nejen v Evropě, ale i v Asii, Africe a všech oceánech. Honzík, M.; Honzíková, H.1914-1918: léta zkázy a naděje, s. 5.

¹⁴⁸ Válčit se začalo v srpnu roku 1914. Carbonell, Ch. *Evropské dějiny Evropy*, s. 238.

¹⁴⁹ Po té se do války na základě smlouvy s Francií a Ruskem připojila Velká Británie. Ostatní evropské a i mimoevropské země se pak připojovaly k válčícím blokům. Efmertová, M. *České země v letech 1848-1918*, s. 135.

¹⁵⁰ Západní fronta se změnila v zákopovou válku. Válečná loďstva blokovala protivníkovu pobřeží. Válka s sebou přinášela nejenom raněné, ale i hlad a bídu civilistů. Počátkem roku 1915 byl v Německu zaveden přidělový systém na chléb a byly zřízeny veřejné vývařovny pro děti. Fidler, J. *Dějiny evropské civilizace*, s. 187-189.

6.1.1 Mírové řešení konfliktu

Papež Benedikt XV. žádal o mírové řešení konfliktu diplomatickou nótou, kterou odeslal 1. srpna roku 1917. I když nótu obdržely všechny mocnosti, některé neodpověděly a některé odmítly navrhované řešení. Po tomto pokusu, který byl neúspěšný, se papež soustředil na zmírnění utrpení, které bylo způsobeno válkou.¹⁵¹

Papež se vyjádřil proti používání bojových plynů, za což ho válčící strany kritizovaly, proto se poté soustředil na humanitární akce.¹⁵² Papež Benedikt XV. byl nazýván politickým papežem. Tato skutečnost byla potvrzena během první světové války. Papež reagoval proti válce ve svých projevech a encyklikách.¹⁵³ Papež Benedikt XV. využívá svých diplomatických zkušeností, které získal v diplomatických službách papežské kurie.¹⁵⁴ Papež se snažil vystupovat proti nenávisti mezi národy. Varoval před rozdělením Evropy na vítěze a poražené a vybízel k tomu, aby se pomáhalo a tím aby se zmírnila bída, kterou válka způsobila. Po válce vzrostl ve Vatikánu počet diplomatických zastupitelstev na 25; bylo mezi nimi zastoupeno i protestantské Nizozemí, Anglie a i Japonsko.¹⁵⁵

---

¹⁵¹ Hertling, L.; *Dejiny katolíckej cirkvi*. Cambridge: Priatelja dobrej knihy, 1983, s. 399. ISBN 0-920150-98-5. ,

¹⁵² Vatikán se zaměřil na výměnu zajatců, pořádal různé sbírky, které byly zaměřené na humanitární akce. Benedikt XV. se zasloužil také o to, že byly hledány pohřešované osoby. Benedikt XV. se vyjadřoval proti válce i ve svých projevech a encyklikách. Požadoval, aby se omezilo zbrojení a byl zřízen mezinárodní soud. Přál si, aby se spory mezi státy vyřešily mírovou cestou. *Rozhlas.cz, papežové*. [online]. Rozhlas.cz, 2012 [cit. 2012-6-18].

Dostupné na WWW: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/papezove/_zprava/640062>.

¹⁵³ Už v roce 1914 naznačil za příčinu málo lásky, znevažování autorit a honba za majetkem. 1. srpna 1917 papež sdělil konkrétní návrhy, jak docílit trvalého míru. Mezi jeho návrhy bylo omezení zbrojení a zavedení mezinárodního soudu, který by se zabýval spory mezi státy. Jeho myšlenky upadly v zapomnění, ale po půl roce je uplatnil ve svém projevu americký prezident Wilson. Informace jsem čerpala z vysílání Radiožurnálu, z Křesťanského týdeníku, ze dne 3. října 2009. *Rozhlas.cz, papežové*. [online]. Rozhlas.cz, 2012 [cit. 2012-6-18].

Dostupné na WWW: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/papezove/_zprava/640062>.

¹⁵⁴ Velkých činů, které tento papež učinil během války, si zprvu nikdo moc nevšiml. Po ukončení první světové války se na konferenci ve Versailles vzpomíná na nótu Benedikta XV. Srov. Malý, R. *Církevní dějiny*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2000, s. 251. ISBN 80-7266-083-7.

¹⁵⁵ Franzen, A. *Malé dějiny církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 274. ISBN 80-7195-082-3.

6.1.2 Rozpad habsburské říše

První světová válka může být také nazvána jako dobytvačná, protože jejím cílem bylo získání kolonií a nových trhů.¹⁵⁶

Na podzim roku 1918 byly vyčerpány vojenské síly ústředních mocností. Císař Karel I. se snažil tuto nelehkou situaci zachránit vydáním manifestu, v němž vyjadřuje svá přání a pocity, aby se projevil vzájemný soulad každého národa. Rozpadu habsburské říše nezabránil ani tento císařův manifest, který již neměl odezvu a nezvrátil vyhrocenou situaci.¹⁵⁷

Válka přinesla kolem 10 miliónů obětí na životech a 22 miliónů zraněných.¹⁵⁸ Smutné zážitky z dob války způsobily otřes a přetrhání starých svazků, které bylo potřeba zacelit. Byla to veliká změna i pro církve. V době první světové války prošel český katolicismus zkouškou.¹⁵⁹

Sčítaly se chyby minulosti a hledaly se nové cesty. Dochází k znovuobjevení společných základů křesťanství a k novému citění církve.¹⁶⁰

---

¹⁵⁶ Spojené státy toužily získat nové kolonie, aby se mohly vyrovnat Francii a Velké Británii, které patřily mezi koloniální velmoci. I v Čechách probíhala mobilizace, která v očích obyvatelstva nebyla žádoucí, protože Češi nebrali rakouský stát za svůj. Do popředí vlivu se dostává armádní velení, které se více podílí na řízení státu. Parlament se uzavírá a demokratická práva se omezují, česká politika ztrácí parlamentní tribunu. Česká kultura využívá těchto okolností spolu s novináři i herci, ale i spisovatelé se obrací k národu. Cenzura, která je v té době hlavně zaměřená na denní tisk, způsobila ironizování válečné propagandy, kterou se novináři snažili pobavit český národ. Pokorný, J. *Dějiny zemí Koruny české*, s. 141-142.

¹⁵⁷ Zhroutila se i poslední německá ofenzíva na západní frontě. V mnoha částech podunajské monarchie, ale nejen tam, vládl hlad, bída a španělská chřipka. Lidé si přáli národní samostatnost. Jejich touhu po ní dosvědčovaly činy jako strhávání habsburských symbolů z úředních budov. Weissensteiner, F. *Rakouští císařové*. Praha: Ikar, 2005, s.184-185. ISBN 80-249-0464-0.

¹⁵⁸ Koncem roku 1914 odjel T. G. Masaryk do zahraničí. Ještě před odjezdem vytyčil program nezávislosti. Vůdci zahraničního odboje se stali T. G. Masaryk, E. Beneš a M. R. Štefánek. Česká otázka byla považována za vnitřní problém monarchie. Války se zúčastnilo 28 států a povoláno bylo přes 70 miliónů osob. Válečné akce, ke kterým došlo, nabyly poté celoevropský rozměr. Nikdo nebyl připraven na to, že konflikt bude trvat tak dlouho, a nikdo nemohl předvídat, že válka přinese tolik utrpení. Český národ nebyl na válku připraven a její politické důsledky mohl jen předvídat. Fidler, J. *Dějiny evropské civilizace*, s. 187.

¹⁵⁹ Fiala, P.; Foral, J.; Konečný, K. *Český politický katolicismus*, s.127.

¹⁶⁰ Světové vraždění způsobilo 10 miliónů mrtvých a 20 miliónů raněných. Dochází k času pro církve. Franzen, A. *Malé dějiny církve*, s. 275.

6.2 Třebíč před válkou a na počátku války

První světová válka zasáhla i Třebíč, neboť průmysl se nemohl tak rozvíjet jako v době míru. I v této nelehké době však lidé neztráceli svou oddanost víře, která se projevovala mimo jiné také pomocí potřebným.

Na počátku 20. století usilovala Třebíč o povznesení významu města a získání některých zemských humanitních ústavů. Měl to být zejména ústav hluchoněmých, který chtěla země zřídit na západní Moravě, a ústav choromyslných. Když bylo rozhodnuto, že se nebude rozšiřovat ústav v Jihlavě, chtěla Třebíč řešit situaci zřízením dalšího ústavu. Tyto projekty s dobrým úmyslem, které měly zlepšit situaci, se však neuskutečnily.

Teprve roku 1913 se na třebíčské radnici prosadila lidově pokroková skupina. V říjnových obecních volbách téhož roku bylo zvoleno 17 lidových pokrokařů, 9 zástupců katolicko-národní strany a 4 staročeši. Starosta se nezměnil a zůstal Dr. Karel Přerovský. Zástupci z řad dělnictva nebyli na radnici přítomni.¹⁶¹ Staročeši byli původně nejstarší čes. Stranou umírněných liberálů, původně se nazývali Národní stranou. Pojmenování staročeši se dostalo do podvědomí roku 1863.¹⁶²

Roku 1914 byl vydán služební řád pro městské úředníky, který systematizoval 11 úřednických míst, jedno místo policejního úředníka a devět míst policejních strážníků. České obyvatelstvo v židovském městě v Třebíči nemělo žádný vliv na obecní správu, která byla zastoupena obyvatelstvem židovského původu, jenž se hlásilo k německé národnosti. Tato skutečnost se změnila až po roce 1918. I když se české obyvatelstvo v židovské obci snažilo o ovládnutí radnice, kterou podpořila i česká buržoazie, úspěch to nepřineslo.¹⁶³

---

¹⁶¹ Janák, J. *Třebíč Dějiny města II*, s.100-182.

¹⁶² Vykoupil, L. *Slovník českých dějin*. Brno: Georgetown, 1994, s. 300. ISBN 80-901604-1-7.

¹⁶³ Janák, J. *Třebíč Dějiny města II*, s.102-103.

6.2 Hospodářský a kulturní život ve městě

Po mnoha jednáních se začátkem roku 1914 prosazovalo zařazení projektu místní dráhy ve směru z Třebíče do Želetavy a další trasy z Třebíče do Hrušovan do vládního programu. Tato snaha nebyla ale úspěšná, protože první světová válka zamezila takovému rozvoji.¹⁶⁴

Podnikání některých firem se v době války v Třebíči zaměřilo na vojenskou oblast. Týkalo se to například firmy Jana Tretera a synů, která se soustředila na šití vojenských uniforem. I v novinách z tehdejší doby se objevují inzeráty, které nabízí své služby armádě. Doba nebyla lehká, protože mnoho mužů muselo odejít do války, a spousta rodin se tak dostala do stavu nouze.¹⁶⁵ Mezi další podporu a aktivity firmy Tretera a synové patřil také prodej vojenských přikrývek, prostěradel, slavníků pro vojenské nemocnice. Lidé nemají v této nelehké době mnoho financí, proto se firmy, jako i mnoho obchůdků v centru města na Karlově náměstí, snaží nalákat zákazníky na výhodné nákupy. Nabízí například módní vlněné látky, koberce, přikrývky nebo záclony za výhodnou cenu.¹⁶⁶

I když válečná doba byla těžká a velice náročná, lidé se snažili rozvíjet své živnosti, aby se užívali. Koncem roku 1917 se otevírá hodinářský závod v Třebíči na Jejkově, který zakládá Matěj Maštera. Nabízí opravy všech druhů hodin, ale také prodává nové zboží.¹⁶⁷

Velké firmy, jako například firma Karla Budischowského a synů, která se soustředila na výrobu obuvi, řemenů a kožených součástí vojenské výzbroje, se v době války více orientovaly na armádu, protože jim zajišťovala největší odbyt. Soustředily se na výrobu vojenské obuvi, ale i na obuv pro civilní obyvatelstvo. Obuvnický průmysl měl svůj zisk díky vývozu, ale v době války byla situace komplikovanější, protože krize, která se projevila koncem 19. století, zanechala ještě jisté následky. Práce bylo velice málo, strojová výroba umožňovala ušetření pracovních sil, které již nebyly

---

¹⁶⁴ Janák, J. *Třebíč Dějiny města II*, s. 136.

¹⁶⁵ Firma Jan Tretera. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 37, s. 4.

¹⁶⁶ Vojenské přikrývky. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 38, s. 3.

¹⁶⁷ Hodiny. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 15, s. 3.

v takové míře potřebné. Živnosti v době války neměly lehkou situaci, neboť zakázek nebylo tolik, jak by si živnostníci přáli.¹⁶⁸

V době první světové války rozvoj města stagnoval, protože byly jiné starosti a financí pro rozvoj také nebyl nadbytek.

Složitost válečné doby ukazuje také problematika školství. Přestože v Třebíči byl značný nedostatek školních budov, stavba nové školní budovy pro obecnou a měšťanskou chlapeckou i dívčí školu v Třebíči byla počátkem roku 1914 zamítnuta, protože chyběly finanční prostředky, které by stačily na požadovanou stavbu. Nedostatek školních učeben se řešil pronajímáním budov, které byly na okraji města a tím stranou dopravního ruchu, škole.¹⁶⁹

Ačkoli i na město dopadly válečné útrapy, dokázali obyvatelé slavit, což dokazuje tzv. Stromková slavnost, která se konala v roce 1917. Za krásného jarního počasí oslavila školní mládež důstojným způsobem nastoupení císaře a krále Karla I. na trůn. Mládež ze všech obecních a měšťanských škol se za doprovodu svých učitelů odebrala v průvodu před radnici. V čele průvodu byl nesen velký červeno-bílý prapor s rakouským orlem. Ostatní děti mávaly praporky v rakouských a českých barvách. Převážně děvčata měla národní kroje. V průvodu bylo 2 300 dětí zastoupených nejen z české obecné a měšťanské školy, ale také z německé obecné a měšťanské školy a také z německé obecné školy Židovského města. Na náměstí promluvil k mládeži rada města pan Rubringer. Nejprve přivítal průvod a pronesl, že mu krvácí srdce nad tím, co se děje ve světě, ale pak vyjádřil naději na lepší budoucnost, když uviděl davy bezstarostné mládeže. Vysvětlil, proč se všichni sešli, jaký význam má sázení stromků, proč to mají dělat děti, a ne zahradníci. Stromek je symbolem budoucnosti, protože z nepatrného semínka vyroste časem mohutný strom, který se pak obalí nádhernými květy a ty symbolizují krásu. Pan radní města Rubringer říká ve svém projevu, že je třeba si vážít pohledu na někdy zcela nepatrné věci kolem nás, jako na dar, který pro tento svět stvořil Bůh. Pan radní také zmiňuje, že by se stromy neměly ničit, ale měla by se vidět krása,

---

¹⁶⁸ Janák, J. *Třebíč Dějiny města II*, s. 124.

¹⁶⁹ Joura, J. *Procházky starou Třebíčí*, s. 55-56.

kteřá lahodí srdci. Tato událost byla pro Třebíč natolik významná, že se jí věnoval i dobový tisk většinou s podrobným popisem celé události.¹⁷⁰

6.3 Zprávy z dobového tisku během první světové války

Až 19. a 20. století se vyznačuje již novými formami příspěvků v novinách.¹⁷¹ Na Moravě vychází mnoho regionálních novin a časopisů ČSL.¹⁷²

Začátkem roku 1914 se dostává v místním tisku ke slovu poslanec Jan Jílek, který spolu se zakladatelem křesťansko-sociální strany Janem Šrámkem zastává myšlenku podpořit křesťansko-sociální cítění na katolických sjezdech a uvést je do života.

Jan Jílek se zúčastnil příprav založení samostatné křesťansko-sociální strany na Moravě a byl také přizaložen Všeodborového sdružení křesťanského československého dělnictva pro Moravu, Slezsko a Dolní Rakousko, kterého byl prvním místopředsedou. Zpočátku se mnohým nezdálo, že by se mohl dělník stát poslancem. Své poslancecké povinnosti ale plnil vždy svědomitě, a proto byl vždy uznáván. Toto se potvrdilo při posledních volbách, kdy jen v Třebíči získal skoro tisíc hlasů. Sociální demokracie nerada viděla skutečného dělníka na místě poslance, neboť vždy nazývala dělníky příživníky, ale poslanec Jílek se tohoto nezalekl a s úsměvem odrážel útoky, které většinou přicházely ze sociální demokracie.¹⁷³

Značná část obyvatelstva naslouchala projevům sociálních demokratů, kteří nehovořili o náboženství zcela vlídně. Sociální demokraté tvrdili, že náboženství zotročuje lidstvo, že náboženství slouží jen bohatým a jejich zájmům. Na toto smýšlení upozorňuje i dobový tisk, který se této oblasti věnuje a dává prostor k vyjádření oběma stranám.¹⁷⁴

V půli roku upozorňuje katolický dobový tisk na nebezpečí boje proti křesťanství, který se rozpoutává nejen ve městech, ale i na venkově. Vyzývá katolický lid, aby se

---

¹⁷⁰ Stromková slavnost Třebíči. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 18, s. 1.

¹⁷¹ Hlaváček, I.; Kašpar, J.; Nový, R. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha: Svoboda, 1987, s. 224. ISBN 80-86022-09-9.

¹⁷² Fiala, P.; Foral, J.; Konečný, K. *Český politický katolicismus*, s.209.

¹⁷³ Poslanec Jan Jílek padesátníkem. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 6, s. 1.

¹⁷⁴ Bez Boha. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 7, s. 1.

nezaleknul a neměl žádné výmluvy a získával respekt u svých přátel. Není potřeba se bát boje a pravdy. Tisk vyzývá katolíky na stráž a k odvážným činům.¹⁷⁵

V říjnu roku 1917 proběhla v tisku zpráva týkající se sbírky pro sirotky a vdovy po padlých vojácích. Sběrka byla stanovena na 13. a 16. října roku 1917, aby ulehčila utrpení a nouzi, která zasáhla mnohé rodiny.¹⁷⁶

V témže dni byl v místním tisku uveřejněn otevřený dopis, který se týkal židovských uprchlíků z Haliče, již byli v Třebíči srdečně přijati. Otevřený dopis poukazuje na chování těchto uprchlíků, kteří skupují na vsích různé potraviny jako mouku, luštěniny, zeleninu, ovoce, mléko, vejce a další potraviny. Ty pak prodávají v Brně i ve Vídni s velkými přírůžkami. Tímto chováním způsobili, že nemůže docházet k pravidelnému zásobování města Třebíče. Nastává tím tíživá situace, kterou obyvatelstvo požaduje řešit a předkládá proto stížnost otevřeným dopisem okresnímu hejtmanství.¹⁷⁷

I dobový tisk označuje konec roku 1917 za počátek nové doby, která se rodí. Je požadováno právo na spravedlnost, svobodu, samostatnost a sebeurčení národů. Očekává se veliký převrat, který byl vyjádřen státoprávní deklarácí 30. května a požaduje československý stát. Očekává se, že dojde ke vzniku Československa, že velká idea, pro kterou bojuje ohromná část obyvatelstva, zvítězí, že po válce budou všechny národy samostatné, svobodné a sdružené ve velkou společnost trvalého míru.¹⁷⁸

6.4 Náboženský život v době války

V půli roku 1914 se konal v Třebíči katolický sjezd. Této významné události se podrobně věnoval i dobový tisk. Sjezd byl zahájen 20. června v 18:45 hodin, a to zvoněním zvonů na městské věži v Třebíči. Zvonění naznačovalo, že čas katolického sjezdu se blíží. V chrámu se scházeli příznivci katolického sjezdu, aby vzdali úctu Tajemství víry a vyslechli si z kazatelny šířitele úcty eucharistie Josefa Ocetka, který

---

¹⁷⁵ Katolíci, na stráž!, *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 20, s. 1.

¹⁷⁶ Sběrkové dny 13. a 16. Října. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 40, s. 1.

¹⁷⁷ Otevřený list. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 40, s. 1.

¹⁷⁸ Do nového roku. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 52, s. 1.

svými slovy vléval úctu, lásku a nadšení do srdcí shromážděných, kteří ctí svátostného Spasitele. Město i okolí očekává další den, kdy má vypuknout katolický sjezd, s nadšením. Nedělní dopoledne patří Boží službě. Již od 4:30 hodin se před zámeckou bazilikou schází věřící. Nejen benediktini, ale i premonstráti a kapucíni jsou zastoupeni na bohoslužbě. Je zde rozmanitost, ale i jednota, která všechny spojuje. Vrcholem oslavy katolického sjezdu byl slavnostní průvod všech katolických spolků. Průvod doprovázela hudba a vojenští vysloužilci.¹⁷⁹

Událost, která zasáhla širokou veřejnost, se přihodila 20. srpna roku 1914, kdy po druhé hodině ranní zemřel Svatý Otec Pius X. Poslední slova Svatého Otce byla: „*Staniž se vůle Boží. Myslím, že jest konec.*“ Tato událost zasáhla všechny věřící.¹⁸⁰

Dobový tisk upozorňuje na skutečnost, že válka neumožňuje nadále uskutečňovat poutní výpravy do Lurd. Je zmiňováno, že až nastane mír a klid, pak bude možné uskutečňovat poutní výpravy.¹⁸¹

Dne 3. září 1914 odpoledne byl zvolen papežem římské katolické církve kardinál della Chiesa. Byl jedním z nejmladších kardinálů. Nový sv. Otec přijal jméno Benedikt XV. Nejenom ve Vatikánu se lidé radovali, ale i v Třebíči. Lidé z hloubi duše volali: „*Ať žije papež Benedikt XV. a ať šťastně kraluje Kristovu království na zemi.*“¹⁸²

Benediktu XV. nebyla diplomacie cizí, neboť před zvolením papežem pracoval v diplomatických službách papežské kurie. Během první světové války většina obyvatel zaplňuje kostely v nemalých počtech o nedělích a svátcích, ale možno říci, že se to leckdy stává jistou módou spíše než vyjádřením oddané víry.¹⁸³

Důležitým oživením pro vývoj ve městě je také 8. březen roku 1917, kdy se koná v Třebíči koncert Olgy Borové-Valouškové, která zahájila své koncertní turné na Moravě, a to v neděli v Národním divadle v Brně, a mezi jejímiž dalšími zastávkami byla i Třebíč. Obyvatelé Třebíče velice uvítali trochu kultury v tíživé válečné době, která s sebou nesla mnoho nesnází a utrpení. Olga Borová-Valoušková působila v Národním divadle v Praze. Nejvíce si pěvkyně získala posluchače Dvořákovými

---

¹⁷⁹ Katolický krajinský sjezd v Třebíči se skvěle vydařil. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 26, s. 1.

¹⁸⁰ Sv. Otec zemřel! *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 34, s. 3.

¹⁸¹ Maria-Lurdský komitét v Praze. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 34, s. 3.

¹⁸² Papež Benedikt XV. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 38, s.1.

¹⁸³ Malý, R. *Církevní dějiny*, s. 251.

Biblickými písněmi. Repertoár byl rozmanitý a posluchači mohli alespoň na chvíli zapomenout v opojení hudby na strastiplný válečný život.¹⁸⁴

Roku 1917 válka trvá již tři roky. Lidé byli zpočátku více zbožní, jak uvádí místní kronika z farnosti sv. Martina. Narůstá počet uprchlíků z Polska a z oblasti Tyrolska. Důsledky války způsobují nedostatek jak po stránce psychické, tak po stránce materiální. Dne 1. července je největší zvon z kostela sv. Martina věnován na válečné účely. I když farníci nashromáždili přes 150 kg kovů, které byly odevzdány obci, zvony se nezachránily. Lidé přemítali, zda to vše přinese požehnání. Válečné hrůzy se množily, nesmělo se mnoho psát i mluvit. Mnohé válečné příběhy upadly v zapomnění, neboť kroniky ani tisk o tomto nesměly psát, mnohé chtělo být zapomenuto a zřejmě vymazáno z paměti.¹⁸⁵ V dubnu 1917 o třetím svátku se mezi 8. a půl 9. hodinou ranní naposledy rozezvučely zvony na sv. Martinské věži, s kterými se místní rozloučili s těžkým srdcem. Zabrány k vojenským účelům měly být dva zvony, a to největší zvon Panny Marie a menší zvon sv. Jana Nepomuckého. Z důvodu, že zbylé dva zvony, které se jmenovaly sv. Martin a malý Andělíček, nedávaly zcela libozvučný shluk tónů, uvažovalo se o tom, že by se přenesly od Svaté Trojice z kostela na hřbitově. Na památku byly pořízeny sádrové odlitky nápisů a také fotografické snímky.¹⁸⁶

6.5 Zajímavosti z farností

I v 20. století žijí farnosti docela běžným životem, řeší opravy a chod farnosti. Na schůzi 2. října 1904, která se týkala kostelních rekonstrukcí, duchovní správce jejkovské farnosti seznámil výbor s provedenými rekonstrukcemi. Jednalo se o opravu varhan kostela Proměnění Krista Pána v Třebíči. Pan farář z Jejkova vysvětlil výboru důvod, proč bylo nutné provést opravy.¹⁸⁷

I v dalších letech musí farnost řešit rekonstrukce. Dne 1. června roku 1905 se schází opět Konkurenční výbor, který projednává rekonstrukce jejkovské farnosti. Výbor

---

¹⁸⁴ Koncert Olgy Borové-Valouškové. *Stráž*, 1917, roč. 19, č. 9, s.1.

¹⁸⁵ Srov. Farní kronika sv. Martina, s. 220.

¹⁸⁶ Zvony na s. Martinské věži. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 15, s. 3.

¹⁸⁷ Protokoly ze schůzí Kostelního rekonstrukčního výboru, č. 18.

schvaluje rekonstrukce okna u oltáře a také uděluje pravomoc jejkovskému panu faráři, aby mohl sám zařizovat opravy.¹⁸⁸

Farní kronika kostela sv. Martina podrobně popisuje kontrolní návštěvu pana biskupa v roce 1910. Píše se v ní, že visitace dopadla velmi dobře. Sama paní hraběnka přinesla panu děkanovi zprávu, že pan biskup se vyjádřil jen s chválou: „*Es war alles im ...*“. Objevují se otázky: „*Jak pak to bude asi v budoucnosti? Bude chodit visitovat J. Exc.- a nebo pouze biskupové ... ?*“ V roce 1912 ve velikonoční době celý týden proběhl v duchu konferencí, kterých se zúčastnil slavný kazatel Jesnita P. Alois Zemelka. Měl velký úspěch, což se pak projevilo počtem věřících, kteří přistoupili k sv. přijímání.

V roce 1912 zaznamenává kronika sv. Martina počty věřících, kteří byli o velikonočních u zpovědi, a to 1800 věřících a u sv. přijímání bylo 2468 věřících. V roce 1913 bylo v celém roce u sv. přijímání 25608 věřících.

28. července 1914 vypukla první světová válka, Rakousko bojuje po boku Německa. Lidí v tomto nevidí nic dobrého, jak uvádí farní kronika, kde se píše: „*jaký může být výsledek, když se spojí katolík s protestantem.*“ V Třebíči v době války byly zřízeny tři lazarety - v nemocnici, v gymnáziu a v Národním domě; kde mohli i zranění obdržet duchovní útěchu, protože tyto prostory pravidelně navštěvoval duchovní správce. První neděli v říjnu roku 1914 byla posvěcena socha Panny Marie růžencové, která stávala na oltáři při říjnových pobožnostech. Výdaje za sochu v celém rozsahu zaplatili farníci. V roce 1915 se v kostele sv. Martina konala postní kázání, kterých se zúčastnili i redemptoristé z Brna.¹⁸⁹

---

¹⁸⁸ Protokoly ze schůzí Kostelního konkurenčního výboru, č. 19.

¹⁸⁹ Farní kronika sv. Martina, s. 219-220.

7. Stručně k náboženskému životu po válce

7.1 Osobnost náboženského života

Mezi osobnosti, kterých se chtěl stát zbavit, patřil Bedřich Fučík. V letech 1929 - 1939 se stal ředitelem nakladatelství Melantrich.¹⁹⁰ Až do roku 1931 byl také redaktorem literárního měsíčníku Tvar. V roce 1945 se stal ředitelem nakladatelství a knihkupectví Vyšehrad a Universum Československé strany lidové.¹⁹¹ Vydavatelství Vyšehrad tisklo listy pro křesťanskou kulturu a zaměřovalo se na náročnou náboženskou literaturu.¹⁹² Po roce 1948 se stal korektorem v nakladatelství Vyšehrad, kde působil až do roku 1951, kdy byl zatčen.¹⁹³ Před koncem roku 1948 pracovali v katolických nakladatelstvích také vládní zmocněnci, kteří měli dohled nad expedicemi připravované náboženské literatury.¹⁹⁴

Bedřich Fučík se věnoval také překladatelské činnosti. Jeho specializací byla moderní německá literatura.¹⁹⁵

Bedřich Fučík je považován za katolicky orientovaného autora a v literárním světě je známou osobou.¹⁹⁶ V dějinách české katolické literatury patří Bedřichu Fučíkovi mimořádně významné místo.¹⁹⁷ Bedřich Fučík používal pro svoje překlady pseudonym

---

¹⁹⁰ Narodil se 4. ledna roku 1900 v Čáslavicích u Třebíče. V letech 1912-1920 studoval na třebíčském gymnáziu. Po ukončení gymnázia studoval na Filozofické fakultě UK, kde se zaměřoval na obor srovnávací literatury. Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*, s. 54.

¹⁹¹ *Wikipedia*. [online]. Bedřich Fučík, 2012 [cit. 2012-6-18].

Dostupné na WWW:< http://cs.wikipedia.org/wiki/Bedřich_Fučík>.

¹⁹² Vaško, V. *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce I*, s.189-191.

¹⁹³ *Wikipedia*. [online]. Bedřich Fučík, 2012 [cit. 2012-6-18].

Dostupné na WWW:< http://cs.wikipedia.org/wiki/Bedřich_Fučík>.

¹⁹⁴ Vaško, V. *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, s.53.

¹⁹⁵ *Slovníku české literatury*. [online]. Slovníku české literatury, 2012 [cit. 2012-1-25].

Dostupné na WWW:< <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=367>>.

¹⁹⁶ *Dvuměsíčník pro kulturu a dialog*. [online]. Dvuměsíčník pro kulturu a dialog, 2012 [cit. 2012-8-28].

Dostupné na WWW:< <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=041&clanek=010416>>.

¹⁹⁷ Informace jsem čerpala z časopisu *Teologie a společnost*, z článku „Pozdní“ Bedřich Fučík, 2004, roč.2, č.4. Od autora M. C. Putny, který působí v Centru komparistiky Filozofické fakulty UK v Praze jako docent srovnávací literatury, zabývá se především vztahy mezi kulturou a náboženstvím. *Teologie a společnost, Bedřich Fučík*. [online]. Teologie a společnost, 2012 [cit. 2012-9-19].

Dostupné na WWW:< <http://www.cdk.cz/ts/clanky/65/pozdni-bedrich-fucik/>>.

Václav Horák. V roce 1952 byl obviněn ve vykonstruovaném procesu a uvězněn na 15 let. Na základě amnestie roku 1960 byl propuštěn.¹⁹⁸

Dcera Bedřicha Fučíka vzpomíná na období uvěznění svého otce a na nelehkou dobu, která je postihla. Klára Pokorná, rozená Fučíková, je dcera Bedřicha Fučíka. Otevřeně popisuje období, kdy její otec byl ve vězení. Píše, že 24. května roku 1951 se pro ně vše změnilo. Lidé, kteří je před tím často navštěvovali, přestali se pak s nimi stýkat. I venku, když je potkali, přešli na druhý chodník. Ve škole to nebylo jiné. Tato obtížná doba ale rodinu scelila a semkla. Klára líčí, jak jí bylo znemožněno jít dále studovat a jak se musela vyučit strojním zámečnickem. Po vyučení začala pracovat v Motorletu. Šikanu, která byla všude, ale přestala brát vážně. Tehdy si uvědomila, že i v nesvobodě může být člověk svobodný. Každým rokem kolem 9. května vždy rodiny čekaly před věznicí v pražské Ruzyni a očekávaly, zda budou jejich blízcí propuštěni. V roce 1960 se rodina Bedřicha Fučíka konečně dočkala. Z vězení si odnesl těžké astma, s kterým musel být několik měsíců v nemocnici. Klára mezi tím odešla z továrny a začala pracovat v knihovně Národního technického muzea. Zde také měla hodného nadřízeného, proto mohla začít studovat knihovnickou školu. Tatínek Kláry již nemohl ze zdravotních důvodů fyzicky pracovat, ale po čase získal lektorské místo. Plat, který za tuto práci dostával, nebyl sice velký, ale Fučík byl rád, že mohl pracovat ve svém oboru. Podepisovat se vlastním jménem nemohl, V době „tání“, jak uvádí Klára, mohl krátkou dobu působit v nakladatelství Vyšehrad jako šéfredaktor. Po době „tání“ se Bedřich nechtěl vzdát své práce, proto jeho činnost následovala v samizdatu. V té době napsal nejkrásnější vlastní práci „Čtrnáctero zastavení“. Když zemřel, jak uvádí jeho dcera, na jeho psacím stole zůstala dokončená velká studie „Píseň o zemi“.¹⁹⁹

Fučík měl důvěrné přátele jak mezi katolickými autory, tak i mezi nekatolíky. Jeho přátelství byla vždy na život a na smrt. Cenil si přátelského vztahu a vždy sloužil poctivě práci.²⁰⁰

---

¹⁹⁸ Putna, M. *Česká katolická literatura v kontextech*. Praha: Torst, 2010. ISBN 978-80-7215-391. s. 1390.

¹⁹⁹ *Dcery.cz*. [online]. Dcery.cz, 2012 [cit. 2012-6-23].

Dostupné na WWW: <<http://www.dcery.cz/print.php?id=646>>.

²⁰⁰ Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*, s. 56.

Na Bedřicha Fučíka vzpomínal i Václav Havel. Havel cituje z knihy *Život na vidrholci*. Fučíkův výrok „*Moje víra není žádné údolí klidu. Naopak: Znamená stát na místě, kde nejvíc fouká. Je to život na vidrholci.*“ A dodává: „*Přiznávám se, že takové víře rozumím. Je v ní ostatně i klíč k tomu, proč Fučík – katolík a přítel mezi všemi nejlepšími katolickými autory – nikdy nechápal Boha jako pouhý fetiš či instituci a nikdy také nebyl patriotem církve jako organizace „vidoucí“, kteří odvždycky, napořád a jako jediní vědí, jak to všechno je, a jsou proto vyvázáni z obtížného úkolu myslet. Tato Fučíkova „živá víra“ vysvětluje i jeho vzácnou nepředpojatost, respekt pro mínění jiných a hlavně neomylný cit pro umělecké a duchovní hodnoty, cit neotupený ohledem ne legitimaci či křestní list autora.*“ Bedřich Fučík se dostal do role strážce, svědka a interpreta české katolické klasiky.²⁰¹ Zemřel roku 1984 v Praze.²⁰² V roce 1991 byl Bedřich Fučík vyznamenán řádem T. G. Masaryka in memoriam.²⁰³ Je nazýván bojovníkem proti komunismu. Psal až do své smrti roku 1984. Jeho dílo začalo postupně vycházet po pádu komunismu.²⁰⁴

7.2 Výhledy do druhé poloviny dvacátého století

Život mezi 1. a 2. světovou válkou vedlo město poklidně. K obzvláště velkému zlomu v postavení duchovenstva dochází po roce 1949, kdy Národní shromáždění schválilo nové církevní zákony, které stanovily dozor státu nad církvemi. Stát se tedy mohl bez soudu a možnosti odvolání zbavit duchovních, kteří nejednali podle těchto zákonů.²⁰⁵ Mezi kněze, kteří byli v té době zatčeni, patří i Jan Dokulil. V roce 1950 měl

---

²⁰¹ Informace jsem čerpala z časopisu *Teologie a společnost*, z článku „Pozdní“ Bedřich Fučík, 2004, roč.2, č.4. Od autora M. C. Putny, který působí v Centru komparistiky Filosofické fakulty UK v Praze jako docent srovnávací literatury, zabývá se především vztahy mezi kulturou a náboženstvím. *Centrum pro studium demokracie a kultury*. [online]. Bedřich Fučík, 2012 [cit. 2012-8-20]. Dostupné na WWW:< <http://www.cdk.cz/ts/clanky/65/poznani-bedrich-fucik/>>.

²⁰² *Památník národního písemnictví*. [online]. Památník národního písemnictví, 2012 [cit. 2012-1-25]. Dostupné na WWW:< <http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/cs/pruvodce-po-fondech-laseznamy.php?id=397&sk=f>>.

²⁰³ *Hrad.cz*. [online]. Hrad.cz, 2012 [cit. 2012-6-23]. Dostupné na WWW:< <http://www.hrad.cz/cs/ceska-republika/statni-vyznamenani/ceska-a-slovenska-federativni-republika/rad-t-g-masaryka.shtml>>.

²⁰⁴ Informace jsem čerpala z Katolického týdeníku č. 12, roč. 2012. *Katolickém týdeníku č. 12, roč. 2012*. [online]. Katolickém týdeníku č. 12, roč. 2012, 2012 [cit. 2012-2-20]. Dostupné na WWW:<<http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=6974>>.

²⁰⁵ Vaško, V. *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce I*, Praha: Zvon, 1990, s. 101-105. ISBN 80-7113-000-1.

být zatčen, ale podařilo se mu ukrývat až do roku 1957. V tomto roce byl zatčen a uvězněn na 12 let.²⁰⁶ Během doby, kdy se ukrýval, byl velmi těžce nemocen. V době nemoci se o něj starali nejen lékaři, ale i zdravotní sestry a lidé, kteří ho ukrývali. Tito byli také souzeni.²⁰⁷ V roce 1965 byl propuštěn z vězení. Od tohoto roku byl zaměstnán jako knihovník v Západoslováckém muzeu v Třebíči. V letech 1966 – 1967 pracoval jako archivář spotřebního družstva v Moravských Budějovicích. Od ledna 1968 se stal správcem farnosti ve Svitávce. Jan Dokulil spolupracoval také s biblickou komisí a podílel se na sestavení kancionálu. Zajímal se o historii různých zázračných událostí ve světě, když byly řádně zdokumentovány.²⁰⁸ S Janem Zahradníčkem byly příbuzenským vztahem. Ve své překladatelské činnosti se zabýval duchovní literaturou.²⁰⁹

Dne 9. června roku 1948 na schůzi ústředního výboru strany byla řešena katolická otázka. Jednalo se o promyšlené formě likvidace katolické církve a o koncepci, jak dostat církve pod kontrolu.²¹⁰ Nejsilnější vlna zatýkání probíhala od roku 1949 do roku 1953, ale tímto rokem samozřejmě neutichla. Pro církve bylo toto období od července do října roku 1951 nejhorší. V tomto období bylo pozatýkáno 100 duchovních, 40 internováno a 250 odsouzeno k dvouletému vojenskému výcviku, který byl nazýván převýchovou. V tzv. monstrprocesech, které měly svůj původ v sovětském svazu, byly postupně zatýkány katolické elity: biskupové, členové kapitul, významní a aktivní kněží, laické skupiny. Řády a kongregace, mužské či ženské, byly StB rozehnány a jejich členové zařazeni do internačních táborů. Někteří mniši byli přerazeni do světské církevní správy. Na konci 40. let bylo na našem území 61 řeholí, z toho 25 mužských a 36 ženských. Klášterů se počítalo na 393, z čehož bylo 148 mužských a 245 ženských. Řeholníků se počítalo celkem na 15 200, z čehož bylo 12 200 žen. Většina z nich měla nějaké postižení. Mezi největší internační tábory se zařazovaly tábory v Želivi, Broumově a Podolinci. Tyto tábory se nepočítaly do soustavy věznic a také pro ně neplatily předpisy, které by upravovaly nějakou měrou výkon trestu.

---

²⁰⁶ Jan Dokulil se narodil roku 1910 v Mastníku u Třebíče. Je znám jako kněz, básník a překladatel. Po ukončení gymnázia v Třebíči studoval dva semestry na Filozofické fakultě UK, obor češtinu a angličtinu. V letech 1930-1935 studoval teologii v Brně. Po vysvěcení vystřídal mnoho míst na Moravě a od roku 1937 působil v Uhřetíně u Velkého Meziříčí, kde od roku 1941 byl farářem. Hanuš, J. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s.30. ISBN 80-7325-029-2.

²⁰⁷ Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*, s. 36.

²⁰⁸ Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*, s. 36.

²⁰⁹ Hanuš, J. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*, s.30.

²¹⁰ Vaško, V. *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II.*, s.34-35.

Postavení internovaných řeholníků bylo v bezprávné pozici. Měli zakázáno opustit tábor, denní režim byl přísně stanoven a neměl žádnou samosprávu. Strava řeholníků byla velice skromná a nedostačující. Denně byli řeholníci nuceni pracovat, a to většinou 8-10 hodin. Za odvedenou práci nepobírali žádnou mzdu a nebyli také nemocensky pojištěni. Za vykonstruované přestupky byli často kolektivně trestáni. Internace byla v táborech časově neomezená. Řeholníkům se sdělovalo, že internaci mají na doživotí. Někteří to tak opravdu měli a mnozí svůj pobyt v táborech strávili téměř dvě desetiletí. Mnoho kněží v té době opustilo své působiště a usídlilo se v exilu.²¹¹

Vykonstruovaný proces s uměle vytvořenou „protistátní skupinou“ se týkal nejen Jana Zahradníčka, ale i Josefa Knapa, Františka Křeliny, Bedřicha Fučíka, Václava Prokūpka, Zdeňka Kalisty, Ladislava Kuncíře. Ve vězení pobýval v Brně, v Praze na Pankráci, v Leopoldově a na Mírově. V roce 1956 se mu zmenšil trest na devět let. V této době mu bylo umožněno navštívit rodinu, tedy manželku a děti, poté, co byli hospitalizováni v nemocnici v Třebíči po otravě houbami. Žena a syn otravu přežili, ale dvě dcery se nepodařilo zachránit. I když mu bylo přislíbeno propuštění, dostal nařízeno, že se musí vrátit do vězení na Mírov. Za čtyři roky v roce 1960 byl na amnestii propuštěn. Z této doby pochází název jeho básnické sbírky *Čtyři léta*.²¹² V červnu roku 1951 byl Jan Zahradníček uvězněn a odsouzen k 15 letům vězení.²¹³

Rodina Jana Zahradníčka byla donucena k vystěhování se do Uhřínova, kde 7. října roku 1960 zemřel. Pochován je v Uhřínově. V roce 1968 byl posmrtně rehabilitován.²¹⁴

Svůj postoj k režimu v tehdejší době vyjádřil velice ostře svoji tvorbou, za což byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen. Velice důležitou roli měla jeho pevná víra.²¹⁵

---

²¹¹ Hanuš, J. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*, s. 64-65.

²¹² Informace jsem čerpala ze slovníku české literatury. *Slovníku české literatury*. [online]. Slovníku české literatury, 2012 [cit. 2012-1-25].

Dostupné na WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1168>>.

²¹³ Jan Zahradníček se narodil roku 1905 v Mastníku u Třebíče. Patří mezi významné básníky, esejisty a překladatele. Po odmaturování na třebíčském Gymnáziu v roce 1926 začal studovat na Filozofické fakultě Karlovy univerzity jazyky, filozofii a estetiku. Svá studia však nedokončil. V roce 1930 absolvoval nižší knihovnickou zkoušku a v roce 1931 vyšší. Věnoval se práci nakladatelského lektora a překládal. Ve 40. letech vedl brněnskou literární revue *Akord*. Lemaitrová, N.; Quinsonová, M.T.; Sotová V. *Slovník křesťanské kultury*, s. 443.

²¹⁴ *Obce Uhřínov*. [online]. Obce Uhřínov, 2012 [cit. 2012-2-12]. Informace jsem čerpala z webových stránek obce Uhřínov. Dostupné na WWW:

<<http://www.uhrinov.cz/jan-zahradnicek/d-2428/p1=6928>>.

Zahradníčkovovo dílo vyjadřuje výraz slávy, ale i ponížení člověka moderní doby.²¹⁶ Patří mezi naše největší české básníky 20. století s tragickým osudem. I přes odpor režimu, který se snažil jeho dílo zakázat, žil jeho odkaz v díle i nadále. Přispíval k tomu samizdat, který šířil jeho myšlenky dál.²¹⁷

---

²¹⁵ Jeho literárním vrcholem se stala skladba Znamení moci. V této skladbě líčí apokalyptickou vizi světa bez Boha, který je pod vládou totalitní moci. Toto jeho dílo je považováno za nejostřejší protikomunistické a protitotalitní české básnické dílo. Informace jsem čerpala ze zpráv z domova, které byly vydány 27.1. 2012 na internetovém zpravodajském serveru Res Claritatis, kde přináší aktuální zpravodajství z katolického světa pod záštitou České dominikánské provincie. *Res Claritatis*. [online]. Res Claritatis, 2012 [cit. 2012-6-23].

Dostupné na WWW:

<<http://claritatis.cz/zpravy/z-domova/vzpominka-na-basnika-jana-zahradnicka/5288?SSID=35a7bfd0c2628221e037934578eae356>>.

²¹⁶ Lemaitrová, N.; Quinsonová, M. T.; Sotová, V. *Slovník křesťanské kultury*, s. 443.

²¹⁷ Bartoš, J.; Kovářová, S.; Trapl, M. *Osobnosti českých dějin*, s. 416-147.

Závěr

Tato práce podává zprávu o náboženském životě třebíčských farností v průběhu dějin do první světové války. Třebíč byla ve svém vývoji poznamenaná historií, polickými změnami a neméně také rozličnými osobnostmi; převážně duchovními, ale i laiky.

Hlavním prvkem, který měl vliv na život a vývoj města a na smýšlení jeho obyvatel, jsou třebíčské kláštery a farnost sv. Martina; stejně tak řády benediktinů a později i kapucínů, kteří přispívaly nejen k duchovnímu rozvoji. Řády benediktinů i kapucínů se totiž snažily pozdvihnout Třebíč, nejprve jako osadu a pak už také jako město.

Vývoj nebyl jednotvárný, při jeho mapování jej vždy musíme zasadit do širšího kontextu. Město a jeho duchovní prostředí se nevyvíjelo imanentně a nezávisle na okolí, musíme proto brát v úvahu také události, které byly zlomové pro celý český stát, někdy i celou Evropu. V průběhu dějin došlo k celé řadě změn. Ty se pak promítly do lokálních dějin; týkaly se nejen farností, ale například i radnice. V důsledku toho se pak formoval náboženský život a smýšlení celého obyvatelstva.

Při procházení dobových dokumentů jsem měla možnost si povšimnout, s jak těžkou situací se město a jeho obyvatelstvo muselo mnohokrát vypořádat, jak těžké boje muselo svádět a jak trnitá byla jeho cesta k rozvoji.

Tato práce by mohla být inspirací k dalšímu studiu třebíčských farností nebo některé z osobností této doby.

Seznam použitých zdrojů

Prameny nevydané

Farní kronika sv. Martina.

Protokoly ze schůzí Kostelního rekonstrukčního výboru, č. 18.

Protokoly ze schůzí Kostelního konkurenčního výboru, č. 19.

SOka Třebíč, f. AM Třebíč, inv. č. 613.

SOka Třebíč, f. AM Třebíč, inv. č. 620.

Dobový tisk

Archív města Třebíče. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 52, s. 1.

Bez Boha. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 7, s. 1.

Císařský dar navracen. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 16, s. 1.

Díků vzdání. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 2, s. 4.

Do nového roku. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 52, s. 1.

Dr. Jan Bohuslav Müller. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 13, s. 1.

Dr. Jan Bohuslav Müller. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 14, s. 1.

Firma Jan Tretera. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 37, s. 4.

Hodiny. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 15, s. 3.

Katolický krajinský sjezd v Třebíči se skvěle vydařil. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 26, s. 1.

Katolíci, na stráž! *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 20, s. 1.

Koncert Olgy Borové-Valouškové. *Stráž*, 1917, roč. 19, č. 9, s. 1.

Konec školního roku. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 28, s. 5.

Ku jubilejní slavnosti Svatomethodějské. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 27, s. 1.

Maria-Lurdský komitét v Praze. *Stráž*, 1914, roč. 16, č.34, s. 3.

Naše Třebíč, náš venkov – pomník ss. Cyrila a Methoda. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 12, č.8, s. 1-2.

Nový řád pohřební. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 3, č. 51, s. 1.

Nové zákony proti tulákům. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 12, č. 31, s. 1.

O české měšťanské škole. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 16, s. 1.

Otevřený list. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 40, s. 1.

O zamezení tuláctva. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 2, s. 1

Papež Benedikt XV. *Stráž*, 1914, roč. 16, č.38, s.1.

Pastýřský list. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č.27, s. 2.

Poslanec Jan Jílek padesátníkem. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 6, s. 1.

Přípravy k volbám. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 20, s. 1.

Přípravy k volbám. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č.20, s. 1-2.

Pouť z Třebíče na posvátný Velehrad. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 23, s. 3.

P. Vilém Sova. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč.3, č.45, s.3.

Rok 1885. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 3, s. 1.

Rozptýlené dopisy. *Katolický týdeník*, 2011, roč. 22, č. 7, s. 5.

Sbírkové dny 13. a 16. října, *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19., č. 40, s. 1.

Slavnost svěcení sousoší. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 12, č. 34, s. 1.

Slavnost svěcení sousoší. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 12, č. 35, s. 1-2.

Stromková slavnost Třebíči. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 18, s. 1.

Sv. Otec zemřel! *Stráž*, 1914, roč. 16, č.34, s. 3.

Upravení kongruy. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č.20, s.2

Ve zvláštním sezení výboru. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č. 4, s. 3.

Vojenské příkrývky. *Stráž*, 1914, roč. 16, č. 38, s. 3.

Všem ctitelům našich sv. věrověstů. *Listy ze západní Moravy*, 1885, roč. 2, č.28, s. 1.

Zvony na s. Martinské věži. *Jihozápadní Morava*, 1917, roč. 19, č. 15, s. 3.

Literatura

Augusta, P.; Brokl, J.; Honzáková, M. a kolektiv. *Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918*. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-06-0.

Bartoš, J.; Kovářová, S.; Trapl, M. *Osobnosti českých dějin*. Olomouc: Alda, 1995. ISBN 80-85600-39-0.

Bělina P., *Dějiny země koruny české II.*, Praha: Paseka, 1992. ISBN 80-85192-28-4.

Bělohav, J. *Vlastivědný sborník české monografie*. Praha: Irena Bělohavová, 1913. ISBN neuvedeno.

Buchvaldek, M.; Haubelt, J.; Havránek, J. *Dějiny Československa v datech*. Praha: Svoboda, 1968. ISBN neuvedeno.

Carbonell, Ch. *Evropské dějiny Evropy*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0411-6.

Čornej, P.; Pokorný, J.; Bartlová, M. *Osudové osmičky*. Praha: Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-322-3.

Dvorský, F. *Vlastivěda moravská*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1906. ISBN neuvedeno.

Efmertová, M. *České země v letech 1848-1918*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-47-8.

Elser, M.; Ewald, S.; Murrer, G. *Encyklopedie náboženství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-188-2.

Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. *Člověk na Moravě 19. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-038-1.

Fiala, P.; Foral, J.; Konečný, K. *Český politický katolicismus*. Brno: CDK, 2008. ISBN 978-80-7325-155-0.

Fidler, J. *Dějiny evropské civilizace*. Praha: Paseka, 1995. ISBN 80-7185-012-8.

Fišer, R.; Nováčková, E.; Uhlíř, J. *Třebíč. Dějiny města 1. díl*. Brno: Blok, 1978. ISBN 80-239-1822-2.

- Franzen, A. *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-082-3.
- Hanuš, J. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-029-2.
- Hertling, L. *Dejiny katolíckej cirkvi*. Cambridge: Priatelia dobrej knihy, 1983. ISBN 0-920150-98-5.
- Hlaváček, I.; Kašpar, J.; Nový, R. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha: Svoboda, 1987. ISBN 80-86022-09-9.
- Hledíková, Z.; Polc, J. V. *Pražská arcibiskupství 1344-1994*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-091-5.
- Honzík, M.; Honzík, H. *1914-1918: léta zkázy a naděje*. Praha: Panorama, 1984. ISBN nevedeno.
- Hruďička, A. *Topografie diecese beněšské*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1908. ISBN nevedeno.
- Janák, J. *Třebíč dějiny města II*. Brno: Blok, 1981. ISBN nevedeno.
- Joura, J. *Procházky starou Třebíčí podruhé*. Třebíč: Amaprint, 2006. ISBN nevedeno.
- Joura, J. *Procházky starou Třebíčí*. Třebíč: Amaprint, 2009. ISBN nevedeno.
- Kadlec, J. *Přehled českých církevních dějin*. 2. díl, Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-003-6.
- Klimeš, L. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. ISBN 80-04-26059-4.
- Křivý, K. *Hejtmanství třebíčské*, Třebíč: Kubeš, 1901. ISBN nevedeno.
- Kuča, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri. ISBN 80-85983-12-5.
- Kutnar, F. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. ISBN nevedeno.
- Kvasil, B.; Bakovský, Z.; Baruš, V. a kol., *Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1984. ISBN nevedeno.
- Lemaitrová, N.; Quinsonová, M.T.; Sotová V. *Slovník křesťanské kultury*. Paříž: Nathan a Cerf, 1994. ISBN 80-86379-41-8.

- Malý, R. *Církevní dějiny*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. ISBN 80-7266-083-7.
- Marek, J.; Štaif, J.; Pokorný, J. *České a československé dějiny II. od roku 1790 do současnosti*. Praha: Fortuna, 1991. ISBN 80-85298-29-5.
- Medek, V. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: České katolická charita, 1982. ISBN není uvedeno.
- Nikodem, V. *Stručné dějiny města Třebíče*. Třebíč: Jindřich Lorenz, 1911. ISBN neuvedeno.
- Ottova všeobecná encyklopedie*. Praha: Ottovo nakladatelství-Cesty, 2003. ISBN 80-7181-938.
- Padrnosová, J. *Spory mezi vrchností a městem Třebíči v letech 1703 – 1734*. Západní Morava, Vlastivědný sborník ročník VII, 2003.
- Pekař, J. *Dějiny československé*. Praha: Akropolis, 1991. ISBN 80-900354-2-6.
- Pekař, J. *O smyslu českých dějin*. Praha: Rozmluvy, 1990. ISBN 0 946352 70 4.
- Piřha, P. *Svatí Cyril a Metoděj*. České Budějovice: Poustevník nakl. Studio Gabreta, 2010. ISBN neuvedeno.
- Pokorný, J. *Dějiny země koruny české II*. Praha: Paseka, 1992. ISBN 80-85192-28-4.
- Putna, M. *Česká katolická literatura v kontextech*. Praha: Torst, 2010. ISBN 978-80-7215-391.
- Sameš, V. *Stručné dějiny města Třebíče*. Třebíč: Kubeš, 1902, ISBN neuvedeno.
- Taylor, A. *Poslední století habsburské monarchie*. Brno, 1998. ISBN 80-85947-26-9.
- Vaško, V. *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce I*. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-000-1.
- Vinen, R. *Evropa dvacátého století*, Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 80-7021-735-9.
- Vykoupil, L. *Slovník českých dějin*, Brno: Georgetown, 1994. ISBN 80-901604-1-7.
- Weissensteiner, F. *Rakouští císařové*. Praha: Ikar, 2005. ISBN 80-249-0464-0.
- Zejda, R. *Dějiny chrámu sv. Martina v Třebíči*. Třebíč: Arca JiMfa, 1997. ISBN 80-85766-79-5.
- Zejda, R.; Hedbávný, M.; Jindra, P. *Osobnosti Třebíčska*. Třebíč: Akcent, 2000. ISBN 80-7268-104-4.

Internetové zdroje

České dědictví Unesco... [online]. Město Třebíč, 2012 [cit. 2012-5-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.unesco-czech.cz/trebic/historie/>>.

Wikipedie kněžiště. [online]. Wikipedie, 2012 [cit. 2012-5-12]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kněžiště>>.

Kapucíni. [online]. Kapucíni, 2012 [cit. 2012-5-12]. Dostupné na WWW:< <http://www.kapucini.cz> >.

Rerum Novarum. [online]. Rerum Novarum, 2012 [cit. 2012-5-22]. Dostupné na WW:< http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/RerumNovarum.htm>.

Teologické texty, sociální úloha kněžstva. [online]. Teologické texty, 2012 [cit. 2012-5-22]. Dostupné na WWW:<<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2000-3/Socialni-uloha-knezstva-v-dile-Albina-Brafa.html>>.

Teologické texty, sociální úloha kněžstva. [online]. Teologické texty, 2012 [cit. 2012-5-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2000-3/Socialni-uloha-knezstva-v-dile-Albina-Brafa.html>>.

Městská knihovna v Třebíči, Haněl. [online]. Městská knihovna v Třebíči, 2012 [cit. 2012-6-10]. Dostupné na WWW:<<http://www.knihovnatr.cz/vyroci2003.htm#hanel>>.

Čestní-občané-města Třebíče. [online] Čestní-občané-města Třebíče, 2012 [cit. 2012-6-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.trebic.cz/cestni-obcane-mesta-trebice/d-1890/p1=9803>>.

Slovník-nakladatelstvi.cz, Jindřich Lorenz. [online]. Slovník-nakladatelstvi.cz, 2012 [cit. 2012-6-14]. Dostupné na WWW: < <http://www.slovník-nakladatelstvi.cz/nakladatelstvi/jindrich-lorenz.html>>.

Rozhlas.cz, papežové. [online]. Rozhlas.cz, 2012 [cit. 2012-6-18]. Dostupné na WWW: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/papezove/_zprava/640062>.

Třebíč.cz, historie města. [online]. Třebíč.cz, 2012 [cit. 2012-7-19]. Dostupné na WWW: < <http://www.trebic.cz/historie-mesta-trebic-v-datech/d-1385/query=mudr.+BAkeš>>.

Encyklopedie Brna. [online]. Encyklopedie, 2012 [cit. 2012-7-21]. Dostupné na WWW:<http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1853>.

History-of-the-bakes-pavilion. [online]. History-of-the-bakes-pavilion, 2012 [cit. 2012-7-21]. Dostupné na WWW:<<http://www.mou.cz/history-of-the-bakes-pavilion-cz/file.html?id=224>>.

- Portál pro Brno*. [online]. Portál pro Brno, 2012 [cit. 2012-7-27]. Dostupné na WWW:<<http://www.ebrno.info/docs/Brno/MUDr-Jaroslav-Bakes/21388/doc.html?=&ID=21388&l1=5>>.
- Nakladatelství Portál*. [online]. Nakladatelství Portál, 2012 [cit. 2012-6-11]. Dostupné na WWW:<<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=4043>>.
- Katolického týdeníku č. 12, roč. 2012*. [online]. 2012 [cit. 2012-5-22]. Dostupné na WWW:<<http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=6149>>.
- Slovník české literatury*. [online]. Slovník české literatury, 2012 [cit. 2012-5-19]. Dostupné na WWW:
< <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=367>>.
- Dvuměsíčník pro kulturu a dialog*. [online]. Dvuměsíčník pro kulturu a dialog, 2012 [cit. 2012-8-28]. Dostupné na WWW:
< <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=041&clanek=010416>>.
- Teologie a společnost, Bedřich Fučík*. [online]. Teologie a společnost, 2012 [cit. 2012-9-19]. Dostupné na WWW:< <http://www.cdk.cz/ts/clanky/65/pozdni-bedrich-fucik/>>.
- Dcery.cz*. [online]. Dcery.cz, 2012 [cit. 2012-6-23]. Dostupné na WWW:
< <http://www.dcery.cz/print.php?nid=646>>.
- Katolickém týdeníku č. 12, roč. 2012* [online]. Katolickém týdeníku č. 12, roč. 2012, 2012 [cit. 2012-2-20]. Dostupné na WWW:<<http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=6974>>.
- Památník národního písemnictví*. [online]. Památník národního písemnictví, 2012 [cit. 2012-1-25]. Dostupné na WWW:
< <http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/cs/pruvodce-po-fondech-la-seznamy.php?id=397&sk=f>>.
- Hrad.cz*. [online]. Hrad.cz, 2012 [cit. 2012-6-23]. Dostupné na WWW:
< <http://www.hrad.cz/cs/ceska-republika/statni-vyznamenani/ceska-a-slovenska-federativni-republika/rad-t-g-masaryka.shtml>>.
- Slovníku české literatury*. [online]. Slovníku české literatury, 2012 [cit. 2012-1-25]. Dostupné na WWW:<<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1168>>.
- Obce Uhřínov*. [online]. Obce Uhřínov, 2012 [cit. 2012-2-12]. Dostupné na WWW:
< <http://www.uhrinov.cz/jan-zahradnicek/d-2428/p1=6928>>.
- Res Claritatis*. [online]. Res Claritatis, 2012 [cit. 2012-6-23]. Dostupné na WWW:
<<http://claritatis.cz/zpravy/z-domova/vzpominka-na-basnika-jana-zahradnicka/5288?SSID=35a7bfd0c2628221e037934578eae356>>.

Portal.cz. [online]. Portal.cz., 2012 [cit. 2012-6-23].
Dostupné na WWW: <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=4043>>.

Wikipedia. [online]. Bedřich Fučík, 2012 [cit. 2012-6-18].
Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Bedřich_Fučík>.

Centrum pro studium demokracie a kultury. [online]. Bedřich Fučík, 2012 [cit. 2012-8-20].
Dostupné na WWW: <<http://www.cdk.cz/ts/clanky/65/pozdni-bedrich-fucik/>>.

Seznam zkratk

CDK – Centrum pro studium demokracie a kultury

Dr. – doktor

i. č. – inventární číslo

JUDr. – doktor práv

Kol. – kolektiv

P. – pan, páter

roč. – ročník

SOkA Třebíč – Státní okresní archiv Třebíč

Seznam příloh

Příloha č. I Třebíč Karlovo náměstí.

Příloha č. II Kaple a kříže v Třebíči.

Příloha č. III Zimní pohled po 1920.

Dobové fotografie jsem čerpala z knihy.

Joura, J. *Procházky starou Třebíčí podruhé*. Třebíč: Amaprint, 2006. ISBN neuvedeno.

Příloha č. I

Třebíč. Karlovo náměstí

Pohlednice z roku 1899.

Příloha č. II

Kaple a kříže

Příloha č. III

Zimní pohled po roce 1920

Abstrakt

Náboženský život v Třebíči od dějinných počátků do první světové války

Klíčová slova: historie města a trebičských farností, druhá polovina 19. století a polovina 20. století, první světová válka, náboženský život v Třebíči ovlivněný osobnostmi.

Práce se zaměřuje na historii trebičských farností do 20. století. Popisuje dění a život farností v Třebíči v tomto období. Prvních pět kapitol líčí historii, náboženský, kulturní a hospodářský život v Třebíči. Šestá kapitola se věnuje období 1. světové války. Sedmá kapitola uvádí osobnosti Třebíče, které byly režimem tehdejší doby perzekuovány. Součástí práce je obrazová příloha, která doplňuje studii.

Abstract

The religious life in Třebíč from the beginning of history up to the First World War

Key words: history of the town and the parishes of Třebíč, the second half of the 19th century and the first half of the 20th century, the First World War, religious life of Třebíč influenced by personalities.

This thesis is focused on the history of the parishes of Třebíč up to the 20th century. It describes the events and the life of the parishes in Třebíč in that time period. The first five chapters report on the history and the religious, cultural and economic life in Třebíč. The sixth chapter is devoted to the era of the First World War. The seventh chapter introduces the personalities of Třebíč who were persecuted by the political regime of that time. A pictorial inset, which complements the study, is a part of this thesis.